

Grzech przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełniony z małoletnimi – aktualne wyzwanie kanonicznego prawa karnego

Uwagi *de lege ferenda* w związku ze spotkaniem na szczycie w Watykanie w dniach 21–24 lutego 2019 roku*

Zamiast wstępu: aktualność problemu, parę statystyk i wezwanie papieża Franciszka

Jeden z najbardziej aktualnych problemów Kościoła i jego prawa – to skandal grzechu przeciwko VI przykazaniu Dekalogu z małoletnimi, czyli wykorzystania seksualnego małoletnich w Kościele, przede wszystkim przez duchownych. Szczyt, zwołany przez papieża Franciszka do Watykanu, który odbywał się w dniach 21–24 lutego 2019 roku – świadczy tylko o tym, że problem ciągle w Kościele jest aktualny i pomimo wysiłków nie został rozwiązany. Ale też – trzeba wyraźnie stwierdzić – grzech ten dotyka całe społeczeństwo, nie tylko Kościół. Duchowni, „wzięci z ludu i dla ludu ustanowieni”, nie są odizolowani od plag i chorób społeczeństwa, dla którego i w którym posługują.

Przykłady ze statystyki są zatrważające, a podał je sam papież Franciszek w przemówieniu kończącym wspomniane spotkanie na szczycie¹. Co dziesiąte dziecko

* Artykuł uwzględnia stan prawny na dzień 31 marca 2019 roku.

¹ Por. Francesco, *Discorso Nel rendere grazie al termine della concelebrazione eucaristica*, 24.02.2019, http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2019/february/documents/papa-francesco_20190224_incontro-protezioneminori-chiusura.html (27.02.2019); przekład polski

na świecie staje się ofiarą tego grzechu i przestępstwa. W Europie aż 18 milionów dzieci jest ofiarami wykorzystywania seksualnego². Według danych Światowej Organizacji Turystyki z 2017 roku co roku trzy miliony osób wyrusza w świat, by uprawiać seks z osobą małoletnią³. W Polsce według danych Głównej Komendy Policji rośnie liczba przestępstw przeciwko małoletnim⁴. Według niektórych badań przeprowadzonych w naszym kraju co piąty nastolatek w wieku 13–17 lat (20%) miał obciążające doświadczenie seksualne, obejmujące przemoc seksualną, werbowanie do celów seksualnych w Internecie lub ekshibicjonizm⁵; co dziesiąty (10%) doświadczył kiedykolwiek słownej przemocy seksualnej⁶; co jedenastemu (9%) ktoś pokazał swoje miejsca intymne bez jego zgody⁷, a 7% z nich doświadczyło kiedykolwiek wykorzystania seksualnego⁸.

Internet przyczynił się do szerzenia pornografii i przestępczości on-line także w tym zakresie. Jak przytoczył papież Franciszek, co 7 minut strona internetowa wysyła zdjęcia dzieci wykorzystywanych seksualnie. W 2017 roku zidentyfikowano 78 589 adresów URL zawierających obrazy wykorzystywania seksualnego, skoncentrowanych w szczególności w Holandii, a następnie w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Francji i Rosji. 55% ofiar ma mniej niż 10 lat⁹. W erze cyfrowej dochodzi się do takiej potworności i okropności, której ofiarą jest nawet bezbronne dziecko,

za: http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2019/february/documents/papa-francesco_20190224_incontro-protezioneminori-chiusura.html (27.02.2019).

² Papież powołuje się na stronę: https://www.repubblica.it/salute/prevenzione/2016/05/12/news/maltrattamenti_sui_minori_tutti_gli_abusi-139630223, (27.02.2019).

³ Dane cyt. przez papieża Franciszka w swoim przemówieniu z odwołaniem się w przyp. 9 do strony: <https://www.osservatoriodiritti.it/2018/03/27/turismo-sessuale-minorile-nel-mondo-italia-ecpat/> (27.02.2019).

⁴ Liczba przestępstw stwierdzonych seksualnego wykorzystania małoletnich z art. 200 kodeksu karnego z 1997 roku [dalej: k.k.] wzrosła z 1096 w 2015 roku do 1324 w 2017 roku (i odpowiednio postępowań wszczętych z 2187 do 2391); por. <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-6/63501,Seksualne-wykorzystanie-maloletniego-art-200.html> (26.02.2019).

⁵ Por. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, *Ogólnopolska diagnoza skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci. Raport z badań*, Warszawa 2018, https://fdds.pl/wp-content/uploads/2018/12/Og%C3%B3lnopolska-diagnoza-skali-i-uwarunkowa%C5%84-krzywdzenia-dzieci_Wyniki-badania_2018.pdf (27.03.2019), s. 29.

⁶ Zob. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, *Ogólnopolska diagnoza...*, dz. cyt., s. 29.

⁷ Por. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, *Ogólnopolska diagnoza...*, dz. cyt., s. 30.

⁸ Zob. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, *Ogólnopolska diagnoza...*, dz. cyt., s. 32.

⁹ Są to dane podane za IWF 2017 (Internet Watch Foundation).

jak nigdy przedtem. W Polsce liczba tych przestępstw od 2015 roku się potroiła, jak wynika z danych Głównej Komendy Policji¹⁰.

W Oficjum Dyscyplinarnym Kongregacji Nauki Wiary, która zajmuje się tymi sprawami karnymi w Kościele, odnotowuje się również wzrost liczby spraw. W 2017 roku były to aż 410 sprawy¹¹, czyli – bardziej obrazowo – jedna (1,2) nowa sprawa dziennie. Podobna liczba spraw miała miejsce rok wcześniej (415)¹², spadając jednak znacznie w porównaniu z rokiem 2015, kiedy wynosiła ok. 518¹³.

Z kolei z opublikowanych 14 marca 2019 roku podczas 382. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski danych statystycznych dotyczących wykorzystywania seksualnego małoletnich w polskich diecezjach i instytutach życia konsekrowanego oraz stowarzyszeniach życia apostołskiego za okres od 1 stycznia 1990 do 30 czerwca 2018 roku¹⁴ wynika, że w tym czasie nastąpiło zgłoszenie 382 przypadków (średnio statystycznie dwa przypadki na miesiąc), w tym 198 dotyczyło osób poniżej 15. roku życia (51,8%), a 184 powyżej 15. roku życia (48,2%). Łączna liczba ofiar poniżej 15. roku życia (także niepotwierdzonych) wynosi 345 osób: 254 w diecezjach, a 91 w instytutach życia konsekrowanego. Małoletni płci męskiej stanowili 58,4%, natomiast małoletni płci żeńskiej 41,6%¹⁵. Ten okropny grzech

¹⁰ Liczba stwierdzonych przestępstw pornografii z art. 202 k.k. wynosiła 503 w 2015 roku, a w 2017 r. wzrosła do 1657. Por. <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-6/63503,Pornografia-art-202.html>, (26.02.2019). Liczba przestępstw stwierdzonych uwodzenia małoletniego poniżej lat 15 z wykorzystaniem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej (art. 200a k.k.) wzrosła z 275 w 2015 roku do 626 w 2017 roku z 79,1% wskaźnikiem wykrycia. Por. <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-6/64005,Uwodzenie-maloletniego-ponizej-lat-15-z-wykorzystaniem-systemu-teleinformatyczne.html> (26.02.2019).

¹¹ Por. *Attività della Santa Sede 2017*, Congregazione per la Dottrina della Fede, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/attivita-cfaith/rc_con_cfaith_20180614_attivita-2017_it.html (1.03.2019).

¹² Por. *Attività della Santa Sede 2016*, Congregazione per la Dottrina della Fede, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/attivita-cfaith/rc_con_cfaith_20170614_attivita-2016_it.html (1.03.2019).

¹³ Chodzi o wszystkie sprawy *delicta graviora*, wśród których najpoważniejszą część stanowią właśnie te przeciwko VI przykazaniu popełniane z małoletnimi; por. *Attività della Santa Sede 2015*, Congregazione per la Dottrina della Fede, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/attivita-cfaith/rc_con_cfaith_20160201_attivita-2015_it.html (1.03.2019).

¹⁴ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, Komunikat z 382. Zebrania Plenarnego KEP w Warszawie, 14.03.2019, <https://ekai.pl/dokumenty/komunikat-z-382-zebrania-plenarnego-kep-w-warszawie-14-marca-2019/> (18.03.2019), n. 3.

¹⁵ Por. Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. Witolda Zdaniewicza, *Wykorzystanie seksualne osób małoletnich przez niektórych inkardynowanych do diecezji polskich duchownych oraz*

popęłiło w tym czasie – przynajmniej na podstawie posiadanej obecnie wiedzy – ok. 0,8 proc. duchownych w Polsce¹⁶.

Jednakże za papieżem Franciszkiem:

Trzeba powiedzieć jasno: powszechność tej plagi, potwierdzając jej powagę w naszych społeczeństwach, nie umniejsza jej potworności (*la mostruosità*) w obrębie Kościoła.

Nieludzkość (*la disumanità*) tego zjawiska na poziomie światowym staje się jeszcze poważniejsza i bardziej skandaliczna w Kościele, ponieważ jest sprzeczna z jego autorytetem moralnym i wiarygodnością etyczną. Osoba konsekrowana, wybrana przez Boga, by prowadzić dusze do zbawienia, poddaje się swojej ludzkiej słabości, czy też chorobie, stając się w ten sposób narzędziem Szatana (*uno strumento di satana*). W wykorzystywaniu widzimy rękę zła (*la mano del male*), która nie oszczędza nawet niewinności dzieci. Nie ma wystarczających wyjaśnień dla tych nadużyć wobec dzieci. Pokornie i odważnie musimy uznać, że mamy do czynienia z tajemnicą zła (*il mistero del male*), które zawzięcie atakuje najsłabszych, ponieważ są oni obrazem Jezusa. Dlatego właśnie wzrosła obecnie w Kościele świadomość, że trzeba nie tylko powstrzymać najpoważniejsze nadużycia środkami dyscyplinarnymi oraz procesami cywilnymi i kanonicznymi, ale także zdecydowanie zmierzyć się z tym zjawiskiem zarówno w Kościele, jak i poza nim. Czuje się on powołany do zwalczania tego zła, które dotyka centrum jego misji: głoszenia Ewangelii małuczki i ochrony ich przed żarłocznymi wilkami.

Chciałbym tutaj powtórzyć jednoznacznie: jeśli w Kościele wystąpiłby chociaż jeden przypadek wykorzystywania – który sam w sobie jest potwornością (*una mostruosità*) – to taki przypadek zostanie potraktowany z najwyższą powagą. Bracia i siostry, w usprawiedliwionej złości ludzi (*nella rabbia, giustificata, della gente*) Kościół widzi odzwierciedlenie gniewu Boga (*il riflesso dell'ira di Dio*), zdradzonego i spoliczkowanego przez te nieuczciwe osoby konsekrowane.

niektórych profesów wieczystych męskich zgromadzeń zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego w Polsce. Wyniki kwerendy, Warszawa 2019, https://www.wiara.pl/files/19/03/14/574564_kYmo_opracowanie_final_zalaczniki.pdf (18.03. 2019), s. 5–10.

¹⁶ Zob. M. Przciszewski, *Zasada „zero tolerancji” wciąż aktualna*, <https://ekai.pl/zasada-zero-tolerancji-wciaz-aktualna/> (18.03. 2019).

Echo cichego krzyku dzieci, które zamiast znaleźć w nich ojcostwo i przewodników duchowych, znaleźli oprawców, wstrząśnię sercami znieczulonymi obłudą i władzą. Mamy obowiązek uważnie słuchać tego stłumionego milczącego krzyku¹⁷.

Z apelu papieża Franciszka mogłoby wynikać, że Kościół z problemem szeroko rozumianej pedofilii, czy też grzechu przeciwko VI przykazaniu Dekalogu z małoletnim – sobie nie radzi, przynajmniej do tej pory nie poradził. Jest to ciągle aktualne wyzwanie stojące przed Kościołem, choć trzeba przyznać, że w Kościele wiele w tej dziedzinie zrobiono. Warto przeanalizować kościelne przepisy w tej materii, żeby stwierdzić, czy i w jakim zakresie należałoby dokonać zmian w kanonicznym prawie karnym. Ta dziedzina prawa kanonicznego przeżywa bowiem od czasów kard. Josepha Ratzingera, wówczas prefekta Kongregacji Nauki Wiary, swój renesans¹⁸. Świadczą też o tym prace legislacyjne nad zmianami Księgi VI¹⁹ Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku²⁰, a także już dokonane zmiany w normach Kongregacji Nauki Wiary *Suprema sanctitatis tutela* z 2010 roku²¹. Analiza przede wszystkim tych przepisów, zwłaszcza ich braków, pozwala na ocenę obecnych regulacji i wskazanie wyzwań, które stoją dziś przed kanonicznym prawem karnym. Watykański szczyt w lutym 2019 roku, zwołany przez papieża Franciszka, był doskonałą ku temu okazją²².

17 Francesco, *Discorso Nel rendere grazie...*, akapity: „Siamo...”, „La disumanità...”, „Vorrei...”.

18 Por. P. Skonieczny, *Przestępstwa przeciwko Najświętszej Eucharystii. Komentarz do art. 2 Norm Kongregacji Nauki Wiary de gravioribus delictis z 2001 r.*, „Prawo Kanoniczne” 54 (2011) nr 3–4, s. 284.

19 Zob. Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Schema recognitionis Libri VI Codicis Iuris Canonici (Reservatum)*, Città del Vaticano 2011.

20 Dalej w skrócie CIC, co oznacza *Codex Iuris Canonici (Kodeks prawa kanonicznego)* z 1983 roku.

21 Por. Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de gravioribus delictis*, 21.05.2010 [dalej: SST/2010], „Acta Apostolicae Sedis” [dalej: AAS] 102 (2010), s. 419–434.

22 Dlatego autor dokonuje przeglądu wysuwanych dotąd przez siebie postulatów pod adresem ustawodawcy kościelnego, w szczególności zaś w: P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z małoletnim – uwagi „de lege lata” i „de lege ferenda”*, „Prawo Kanoniczne” 60 (2017) nr 1, s. 135–175; P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej. Komentarz do art. 6 § 1 n. 2 Sacramentorum sanctitatis tutela z 2010 r.*, „Prawo Kanoniczne” 60 (2017) nr 2, s. 109–138.

1. Systematyka przestępstw cięższych przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełnionych z małoletnim lub na jego szkodę i zamię sprawcy a dobro prawnie chronione

1.1. Przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu jako *delicta graviora* i *delicta reservata*

1.1.1. Określenie wprost w art. 6 SST/2010

Regulacja prawna w Kościele przestępstw przeciwko VI przykazaniu Dekalogu z małoletnimi ma długą historię²³. Obecnie są one regulowane w art. 6 SST/2010, który brzmi²⁴:

Art. 6 – § 1. *Delicta graviora contra mores, Congregationi pro Doctrina Fidei cognoscendo reservata, sunt:*

1° *delictum contra sextum Decalogi praeceptum cum minore infra aetatem duodeviginti annorum a clerico commissum; in hoc numero minori aequiparatur persona quae imperfecto rationis usu habitu pollet;*

2° *comparatio vel detentio vel divulgatio imaginum pornographicarum minorum infra aetatem quattuordecim annorum quovis modo et quolibet instrumento a clerico turpe patrata.*

Art. 6 – § 1. Przestępstwami cięższymi przeciwko obyczajom, zarezerwowanymi do rozpoznania Kongregacji Doktryny Wiary, są:

1° przestępstwo przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, popełnione przez duchownego z małoletnim poniżej 18. roku życia; w tym numerze z małoletnim zrównana jest osoba, która jest trwale ograniczona w używaniu rozumu;

2° nabywanie lub przechowywanie, lub rozpowszechnianie obrazów pornograficznych małoletnich poniżej 14 lat życia w jakikolwiek sposób i za pomocą jakiegokolwiek narzędzia, dokonane przez duchownego w celu lubieżnym.

²³ Co do tej historii por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary (normy materialne i proceduralne)*, Tarnów 2019, s. 19–45; N. P. Cafardi, *Before Dallas – The Original Response of the American Bishops to the Clergy's Sexual Abuse of Minors: An Historical Synopsis and Canonical Analysis*, Romae 2006; J. S. Grabowski, *Clerical Sexual Misconduct and Early Traditions Regarding the Sixth Commandment*, „The Jurist” 55 (1995), s. 527–591; N. Lüdicke, *Le violenze di preti su minori nel diritto canonico*, „Il Regno – Documenti” 55 (2010), s. 470–472, 476–478 (z odesłaniem do literatury).

²⁴ Tłumaczenie w tekście – autora. Inne, oficjalne w: „L'Osservatore Romano” wydanie polskie 10 (2010), s. 53–56, a ponadto na stronie watykańskiej: http://www.vatican.va/resources/resources_norme_pl.html (27.09.2016).

§ 2. Clericus qui delicta de quibus in § 1 pa- § 2. Duchowny, który popełnił przestępstwa
traverit, pro gravitate criminis puniatur, non z § 1, ma być ukarany zgodnie z ciężkością wy-
exclusa dimissione vel depositione. stępku, nie wyłączając wydalenia [ze stanu
duchownego] lub depozycji.

Przestępstwa, opisane w tym artykule, są wprost określone (w § 1 *in princ.*) jako tzw. przestępstwa cięższe (*delicta graviora*), a na dodatek zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary (*delicta reservata*).

Prawo karne kanoniczne nie zna podziału formalnego przestępstw, o których – formalnie właśnie – stanowi ustawa karna. Taki podział jest znany natomiast ustawodawstwu państwowemu, np. podział typów czynów zabronionych na zbrodnie i występki w polskim kodeksie karnym²⁵.

Nie oznacza to jednak, że kanoniczne prawo karne nie bierze pod uwagę ciężkości kanonicznej przestępstwa, zwłaszcza jeśli w sposób poważny zagraża ono Kościołowi i jest wymierzone w dobra prawnie chronione. Nic więc dziwnego, że ustawodawca przewidział tzw. przestępstwa cięższe (*delicta graviora*). Co więcej, ustawodawca kościelny zdecydował się w art. 6 § 1 SST/2010 *in princ.* wprost określić przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu jako cięższe (*graviora*), skoro chodzi o poważną materię grzechu *contra sextum*, a samo przestępstwo jest przeciwko obyczajności (*contra mores*).

Z kolei instytucja rezerwatu oznacza zastrzeżenie pewnej kompetencji dla wyższej instancji, choć ta zwyczajnie powinna przypadać niższej. Rezerwat dla Kongregacji Nauki Wiary w przypadku przestępstw przeciwko VI przykazaniu Dekalogu z małoletnimi oznacza więc zastrzeżenie postępowania karnego, które w normalnym trybie powinno być prowadzone przez ordynariusza oskarżonego duchownego²⁶.

²⁵ Por. art. 7 k.k.; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 186–187.

²⁶ Zob. J. Llobell, *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, w: *Le sanzioni nella Chiesa*. XXIII Incontro di Studio Abbazia di Maguzzano-Lonato (Brescia), 1–5 luglio 1996, Milano 1997, s. 254. Instytucję rezerwatu można porównać do instytucji orzekania w pierwszej instancji przez sąd okręgowy, a nie sąd rejonowy, w poważniejszych sprawach. Por. art. 25 § 1 kodeksu postępowania karnego z 1997 roku [dalej: k.p.k.].

1.1.2. *O poważniejsze konsekwencje prawne wobec duchownych popełniających „delicta graviora”, czyli wyzwanie I: wprowadzenie nieregularności do przyjęcia i wykonywania święceń*

Wśród przestępstw cięższych w prawie Kościoła są również i te podważające wiarygodność Kościoła i stanowiące zaprzeczenie godności stanu duchownego, do którego przynależy się przez przyjęcie sakramentu święceń diakonatu (por. kan. 266 CIC)²⁷. Chodzi przede wszystkim o przestępstwa przeciwko obyczajności (*delicta contra mores*) popełniane przez duchownych (por. art. 6 SST/2010)²⁸. Duchowny, zobowiązany do doskonałej wstrzemięźliwości, czyli celibatu kościelnego, powinien przestrzegać i dążyć do cnoty czystości dla Królestwa niebieskiego (por. kan. 276 § 1 oraz kan. 277 CIC; kan. 368 oraz kan. 373–374 CCEO²⁹). Dlatego jakiegokolwiek wykroczenie w tej materii jest o wiele bardziej gorszące niż każdego innego wiernego³⁰.

Wydaje się jednak, że ustawodawca kościelny nie wyciąga z tego faktu poważniejszych konsekwencji prawnych wobec duchownych, którzy dopuścili się tych przestępstw cięższych. Tradycyjnie bowiem przestępstwa cięższe (a nawet same czyny zabronione) mogą powodować u duchownych lub kandydatów do święceń „także” przeszkodę do wykonywania lub przyjęcia święceń (por. kan. 1041 i kan. 1044 CIC). Skoro duchowny dopuszcza się tak strasznego czynu przeciwko VI przykazaniu Dekalogu z małoletnim lub na jego szkodę, to konsekwentnie powinien być odsunięty od posługi w Kościele lub do niej niedopuszczony. Zgorszenie jest bowiem tak poważne, że powinno ono wywoływać nie tylko skutki prawnokarne, ale i dyscyplinarne w postaci przeszkody do przyjęcia lub wykonywania święceń. Inną sprawą jest, czy przeszkoda ta nie powinna być ograniczona do takich czynów zabronionych, które są pedofilią *sensu stricto* (z małoletnimi lub na szkodę małoletnich do 13. roku życia)³¹.

²⁷ P. Skonieczny, *Przestępstwa „contra mores” a misja Kościoła w sytuacji zgorszenia*, „Symposium” 20 (2016) nr 2, s. 73–74.

²⁸ Zob. C. Dezutto, *Le principali obiezioni alla prassi della Congregazione per la Dottrina della Fede nel trattamento dei delicta graviora ad essa riservati*, w: *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede: norme, prassi, obiezioni*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2015, s. 100.

²⁹ Skrót CCEO oznacza *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* (Kodeks kanonów Kościołów wschodnich) z 1990 roku.

³⁰ Por. C. Dezutto, *Le principali obiezioni...*, dz. cyt., s. 100.

³¹ Zob. R. E. Jenkins, *On the Suitability of Establishing Clerical Sexual Abuse of Minors (c. 1395 § 2) as an Irregularity ex delicto to the Reception and Exercise of Orders*, „Periodica de re canonica” 94 (2005),

1.1.3. *O większą obiektywność i bezstronność postępowania karnego oraz prawo do obrony oskarżonego w „delicta reservata contra mores” – wyzwanie II: postulat specjalnego sądu karnego przy konferencji episkopatu*

Postępowania w sprawach duchownych o przestępstwa z art. 6 SST/2010 toczą się zwykle w trybie administracyjnym i odbywają się w danej diecezji czy innej jednostce inkardynacji duchownego (np. prowincji instytutu zakonnego). To ordynariusz własny oskarżonego duchownego jest *dominus* postępowania karnego na każdym jego etapie – dochodzenia wstępnego, a potem rozpatrywania sprawy³².

Można mieć poważne i uzasadnione wątpliwości, czy przekazywanie postępowania karnego na poziomie lokalnym do prowadzenia przez własnego ordynariusza oskarżonego duchownego jest dobrym rozwiązaniem. Czy to w małych, czy w większych jednostkach inkardynacji wszyscy duchowni znają się ze sobą. To zaś powoduje brak obiektywności takich postępowań i naraża Kościół na zarzut „działania korporacyjnego” (wspierania się i ukrywania czy „zamiatania pod dywan”).

Co więcej, tego typu zachowanie właściwości w rękach ordynariusza własnego nie gwarantuje prawa do obrony oskarżonemu. Jaka może być bowiem bezstronność ordynariusza, kiedy zajmuje się on sprawą zarówno w dochodzeniu wstępnym, jak i na etapie rozpatrywania sprawy przed wydaniem dekretu kończącego?³³ Tej krytycznej oceny nie zmienia nawet fakt, że postępowanie to odbywa się z polecenia Kongregacji Nauki Wiary (por. art. 16 i art. 21 § 2 n. 1 SST/2010).

Wydaje się, że jedynym rozwiązaniem tej trudności, które może zapewnić względną obiektywność w postępowaniach i lepiej gwarantować oskarżonemu naturalne prawo do obrony, jest powołanie przez Stolicę Apostolską jednego sądu karnego dla całej konferencji episkopatu, niezależnego od poszczególnych ordynariuszy. To poważne wyzwanie stojące przed ustawodawcą kościelnym, gdyż prowadzi do zerwania z dotychczasową tradycją kanoniczną i domaga się korekt o charakterze ustrojowym prawa kanonicznego. Do tej pory bowiem to biskup

s. 277, 330, 339–340; P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 171.

³² Por. C. Papale, *Il processo penale canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico Libro VII, Parte IV*, Città del Vaticano 2007, s. 71–72.

³³ W literaturze przedmiotu podkreśla się „rzucającą się w oczy” (*ictu oculi*) wątpliwość co do działania ordynariusza *super partes*. Por. V. De Paolis, *Il processo penale amministrativo, w: Il processo penale canonico*, a cura di Z. Suchecki, Città del Vaticano 2003, s. 216; C. Papale, *Il processo penale...*, dz. cyt., s. 72.

diecezjalny w powierzonej sobie diecezji ma wszelką władzę rządzenia –zwyczajną, własną i bezpośrednią, także w funkcji sądowniczej (por. kan. 381 § 1 CIC). Ta zasada wywodzi się z założenia teologicznego – biskupa jako następcy apostołów (por. kan. 375 § 1 CIC), a jego konsekwencją jest tak szeroka władza w diecezji.

Powołanie jednego, niezależnego i autonomicznego sądu karnego dla wszystkich jurysdykcji w danym Kościele lokalnym (na terenie działania danej konferencji episkopatu) nie jest niemożliwe. Przede wszystkim było dyskutowane w pracach nad obowiązującym kodeksem łacińskim z 1983 roku przy okazji kontroli legalności kościelnych aktów administracyjnych. Niestety, wówczas pomysł powołania kościelnych sądów administracyjnych upadł, a przez przeoczenie ustawodawcy kościelnego ślad tych prac ostał się w kan. 149 § 2 CIC *in fine*³⁴.

O wiele ważniejsze jest jednak to, że postulat ten znajduje ciągle wyraźne podstawy prawne w obowiązującym prawie kanonicznym i nie przeczy jego przedłożeniom teologicznym. Biskup rzymski ma zawsze najwyższą, pełną, bezpośrednią i powszechną władzę zwyczajną w całym Kościele (por. konstytucja *Lumen gentium* [dalej: LG], 27,1; kan. 331 CIC, *pars secunda*), w tym nad wszystkimi Kościołami partykularnymi i ich zespołami (por. kan. 333 § 1 CIC). Nie uszczupla to władzy poszczególnych biskupów diecezjalnych w ich Kościołach partykularnych, lecz wzmacnia ją i potwierdza (por. LG 27,2; kan. 333 § 1 CIC). Dlatego biskup rzymski może wyłączyć pewne sprawy spod kompetencji biskupa diecezjalnego (por. dekret *Christus Dominus*, 8a; kan. 381 § 1 CIC *in fine*), co też uczynił, jeśli chodzi o *delicta reservata*, przekazując te kompetencje Kongregacji Nauki Wiary.

Tę decyzję ustawodawcy kościelnego należy przyjąć z uznaniem. Jednakże trzeba zastanowić się, czy nie powinno się pójść dalej i w duchu tego rozwiązania – po przeprowadzeniu dochodzenia wstępnego w diecezji czy w innej jednostce inkardynacyjnej – nie przekazywać sprawy do rozpoznania specjalnemu sądowi karnemu dla całego Kościoła lokalnego. Z pewnością zapewniono by wtedy większą obiektywność i bezstronność postępowania.

34 Przepis ten brzmi zaś: „Provisio officii ecclesiastici facta illi qui caret qualitatibus requisitis, irrita tantum est, si qualitates iure universali vel particulari aut lege foundationis ad validitatem provisionis expresse exigantur; secus valida est, sed rescindi potest per decretum auctoritatis competentis aut *per sententiam tribunalis administrativi*”; w tłumaczeniu polskim: „Powierzenie urzędu kościelnego temu, kto nie posiada wymaganych przymiotów, nieważne jest tylko wtedy, jeżeli przymioty są wymagane wyraźnie prawem powszechnym, partykularnym lub fundacyjnym do ważności powierzenia. Poza tym jest ważne, ale może być cofnięte dekretem kompetentnej władzy albo *wyrokiem trybunału administracyjnego*” (kursywa – P. S.).

1.2. Dobro prawnie chronione – wyzwanie III: przesunięcie akcentu z celibatu kościelnego na ochronę dzieci i młodzieży

Warto przy tej okazji zwrócić uwagę na ewolucję czy przesunięcie dobra prawnie chronionego. W pierwszym kodeksie Kościoła łacińskiego z 1917 roku były to dobre obyczaje (*boni mores* – jak to wyrażono w tytule XIV księgi V tego kodeksu; por. kan. 2359 § 2 CIC/17³⁵). Natomiast w kodeksie łacińskim z 1983 roku jest to szczególnie obowiązek duchownych celibatu kościelnego (por. kan. 1395 § 2 CIC). Powołane wyżej przepisy art. 6 § 1 SST/2010 *in princ.* powracają do koncepcji przestępstw *contra mores*³⁶.

Nie jest to ewolucja czysto teoretyczna ani pozbawiona konsekwencji praktycznych. Przyjmując koncepcję przestępstw cięższych przeciwko „szczególnemu obowiązkowi duchownych” (celibatowi kościelnemu), podkreśla się, że w przestępstwach tych dobrem prawnie chronionym jest przede wszystkim czystość duchownych. Jest to zatem „klerykalny” punkt widzenia³⁷.

Z kolei wskazanie na dobre obyczaje przesuwają akcent na bezpieczeństwo dzieci i młodzieży w duszpasterstwie. Pośrednio jednak przedmiotem tejże ochrony jest sam Kościół i wiarygodność jego misji, jak to pokazały skandale pedofilskie na Zachodzie i co podkreśla papież Franciszek w nauczaniu, zwłaszcza w ostatnim, wyżej

35 Przepis ten brzmi: „Si delictum admiserint *contra sextum decalogi praeceptum cum minoribus infra aetatem sexdecim annorum*, vel adulterium, stuprum, bestialitatem, sodomiam, lenocinium, incestum cum consanguineis aut affinibus in primo gradu exercuerint, suspendantur, infames declarentur, quolibet officio, beneficio, dignitate, munere, si quod habeant, priventur, et in casibus gravioribus deponantur” (kursywa – P. S.). Skrót CIC/17 oznacza *Kodeks prawa kanonicznego z 1917 roku*.

36 Dokładną analizę zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 136–139.

37 Wyraźnie o tym pisze papież Franciszek w swoim liście do Ludu Bożego z dnia 20 sierpnia 2018 roku: „Ukazuje się to wyraźnie w niewłaściwym sposobie rozumienia władzy w Kościele – bardzo częstym w wielu wspólnotach, w których doszło do nadużyć seksualnych, nadużyć władzy i sumienia – jakim jest klerykalizm, ta postawa, która «nie tylko anuluje osobowość chrześcijańską, ale także dąży do pomniejszania i nie doceniania łaski chrzcielnej, jaką Duch Święty zaszczerpił w sercach naszych ludzi». Klerykalizm, któremu sprzyjają zarówno sami kapłani, jak i świeccy, tworzy rozłam w ciele eklesjalnym, który sprzyja i pomaga w popełnianiu wielu złych rzeczy, które teraz potępiamy. Powiedzenie «nie» wobec nadużycia oznacza stanowcze odrzucenie wszelkich form klerykalizmu” (Francesco PP., *Lettera Se un membro soffre al Popolo di Dio*, 20.08.2018, http://w2.vatican.va/content/francesco/it/letters/2018/documents/papa-francesco_20180820_lettera-popolo-didio.html (9.03.2019); przekład polski: http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/letters/2018/documents/papa-francesco_20180820_lettera-popolo-didio.html (9.03.2019), n. 2, *E' impossibile*.

powołanym przemówieniu *Nel rendere grazie* w trakcie szczytu watykańskiego w lutym 2019 roku.

Poważnym wyzwaniem dla ustawodawstwa kościelnego jest zatem jasne wskazanie przedmiotu ochrony prawnokarnej – **przede wszystkim** celibat kościelny czy **przede wszystkim** dzieci i młodzież. Jest jasne w świetle wypowiedzi papieża Franciszka, że chodzi **przede wszystkim o ochronę dzieci i młodzieży**. Jak się wydaje, nie nadąża za tym prawodawstwo Kościoła.

1.3. Znamię sprawcy – wyzwanie IV: porzucenie „klerykalizmu”

Z zagadnieniem dobra prawnie chronionego związany jest problem znamienia sprawcy, czyli przestępstw indywidualnych, jakimi są czyny zabronione opisane w art. 6 SST/2010. Mogą je bowiem popełnić tylko duchowni, a zatem ci wierni, którzy przyjęli święcenia przynajmniej w stopniu diakonatu (por. kan. 266 § 1 CIC *in princ.*, kan. 358 CCEO)³⁸.

Tak opisane w typie przestępstwa znamię sprawcy odpowiada koncepcji „klerykalnej” dobra prawnie chronionego w przestępstwach cięższych z art. 6 SST/2010, a zwłaszcza z kan. 1395 § 2 CIC. Skoro dobrem prawnie chronionym jest celibat kościelny, a ten wiąże tylko duchownych, to logiczne jest, że przestępstwo to mogą popełnić tylko duchowni.

Logika ta nie działa jednak w przypadku zmiany wspomnianego dobra prawnie chronionego na bezpieczeństwo dzieci i młodzieży w duszpasterstwie. Wówczas jedynie sensownym rozwiązaniem jest zmiana tego przestępstwa na powszechne: mógłby je popełnić każdy wierny, nie tylko duchowny. Taka też regulacja obowiązywała pod rządem kan. 2357 § 1 CIC/17³⁹, który zresztą wskazywał na *boni mores* jako dobro prawnie chronione.

³⁸ Por. F. R. Aznar Gil, *El delito contra el sexto mandamiento del decálogo cometido por un clérigo con un menor de edad*, „Revista Español de Derecho Canónico” 70 (2013), s. 491; J. Bernal, *Cuestiones canónicas sobre los delitos más graves contra el sexto mandamiento del Decálogo*, „Ius Canonicum” 54 (2014), s. 171–172; D. Cito, *Las nuevas normas sobre los „delicta graviora”*, „Ius Canonicum” 50 (2010), s. 651–652; C. Papale, *I delitti contro la morale*, w: *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D’Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 29; P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 142–143.

³⁹ Przepis ten stanowił: „Laici legitime damnati ob delicta contra sextum cum minoribus infra aetatem sexdecim annorum commissa, vel ob stuprum, sodomiam, incestum, lenocinium, ipso facto infames sunt, praeter alias poenas quas Ordinarius infligendas iudicaverit”.

Pilnym wyzwaniem dla powszechnego ustawodawcy kościelnego jest zmiana ustawy w tym zakresie. Ustawodawcy w Kościołach lokalnych dostrzegają bowiem ów problem, ale nie zawsze – jak na przykład Konferencja Episkopatu Polski⁴⁰ – potrafią sobie z nim poradzić. Zmiana stanu prawnego na poziomie całego Kościoła powszechnego byłaby o tyle pożądana, że nie tylko wybawiłaby ustawodawców lokalnych od licznych błędów, ale i wprowadziła jasność co do zakresu podmiotowego normy kanonicznokarnej w tych przestępstwach. Taka interwencja ustawodawcy powszechnego jest konieczna ze względu na kan. 13 § 2 CIC (niezwiązanie podróży prawem partykularnym), a także z punktu widzenia zgodności z nauczaniem papieża Franciszka. Stosowna zmiana została już przygotowana w projekcie odnowionej Księgi VI CIC⁴¹.

2. Znamiona czasownikowe i podmiotowe przestępstw *contra mores* z art. 6 § 1 SST/2010

2.1. „Przestępstwo przeciwko VI przykazaniu popełnione z małoletnim lub na jego szkodę” – wyzwanie v: określenie czynności wykonawczej przestępstwa (znamienia czasownikowego)

2.1.1. Znamię czasownikowe, a nie rzeczownikowe, o szerokiej treści teologicznej

Przestępstwa w art. 6 SST/2010 zostały opisane – niepoprawnie – rzeczownikowo, a nie czasownikowo⁴². Jednakże jasne jest w kanonistyce, że czynnością wykonawczą tych przestępstw jest jakakolwiek czynność zewnętrzna przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełniana z małoletnim⁴³.

⁴⁰ Krytyka wytycznych Konferencji Episkopatu Polski [dalej: wytyczne KEP] z 2014 roku w tym zakresie zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 145–147. Niestety, odnowione w 2017 roku wytyczne powielają ten sam błąd. Por. wytyczne KEP, nr 18.

⁴¹ Zob. Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Schema...*, dz. cyt., s. 38, kan. 1395 § 4.

⁴² Por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 147–148.

⁴³ Zob. F. R. Aznar Gil, *El delito...*, dz. cyt., s. 492–493; F. R. Aznar Gil, *Los „graviora delicta” reservados a la Congregación para la Doctrina de la Fe. Texto modificado (2010)*, „Revista Española de Derecho Canónico” 68 (2011), s. 300; J. P. Beal, *The 1962 Instruction „Crimen sollicitationis”: Caught Red-Handed or Handed a Red Herring*, „Studia canonica” 41 [2007], s. 206; D. Borek, *„Delicta graviora contra mores” w Normach „De delictis reservatis” z 2010 roku*, *Prawo Kanoniczne* 57 (2014) nr 2, s. 56; D. Borek, *Sextum Decalogi praeceptum...*, dz. cyt., s. 111; E. Gómez Martín, *El delito contra el sexto mandamiento del Decálogo cometido por un religioso con un menor*, „Revista Español de Derecho

Nawiązując do teologii moralnej, która stoi u fundamentów prawa kanonicznego, ustawodawca kościelny chce szeroko zakreślić samo znamię czasownikowe przestępstwa. Grzech ciężki bowiem przeciwko VI przykazaniu Dekalogu oznacza ochronę ludzkiej seksualności⁴⁴. Tak też – szeroko – należy rozumieć znamię czasownikowe z art. 6 § 1 n. 1 SST/2010. Nawet lubieżny pocałunek czy rozmowa na tematy seksualne, ukazywanie materiału pornograficznego małoletniemu, podarowanie mu specjalnej bielizny, chociażby obecność małoletniego była tylko telematyczna – wszystko to, wyczerpując znamiona grzechu, mieści się w hipotezie tej normy kanonicznokarnej⁴⁵. To teologia moralna determinuje bowiem rozumienie znamienia „przestępstwo przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu” (*delictum contra sextum Decalogi praeceptum*)⁴⁶.

2.1.2. Błędy w opisie przestępstwa pornografii dziecięcej

Te założenia teologiczne nie są jednak konsekwentnie wprowadzone do ustawodawstwa kościelnego. Niestety, znamiona przestępstwa pornografii dziecięcej z art. 6 § 1 n. 2 SST/2010 są zakreślone zbyt wąsko i błędnie.

Znamię „obrazów pornograficznych małoletnich” (*imagina pornographica minorum*) oznacza co prawda pornografię obiektywną, a nie subiektywną, ale wyklucza pornografię wirtualną, skoro obrazy mają być „małoletnich”, tj. rzeczywiście

Canónico” 69 (2012), s. 186, 189; J. S. Grabowski, *Clerical Sexual Misconduct...*, dz. cyt., s. 529; J. P. Kimes, *Considerazioni generali sulla riforma legislativa del motu proprio Sacramentorum Sanctitatis Tutela*, w: *I delicti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D’Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 13; J. H. Provost, *Offenses Against the Sixth Commandment: Toward a Canonical Interpretation of Canon 1395*, „The Jurist” 55 (1995), s. 644, 648–649; W. Rees, *Sexueller Missbrauch...*, dz. cyt., s. 402; H. Schmitz, *Sexueller Mißbrauch durch Kleriker nach kanonischem Strafrecht*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 172 (2003), s. 387–388.

44 Por. Katechizm Kościoła Katolickiego, nr 2336; P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 148–149 z cytowaną tamże literaturą.

45 Zob. D.G. Astigueta, *La persona e i suoi diritti nelle norme sugli abusi sessuali*, „Periodica de re canonica” 93 (2004), s. 630–632; A. Calabrese, *Diritto Penale Canonico*, Città del Vaticano 2006, s. 336; D. Cito, *Norme „de gravioribus delictis”*, w: *Norme procedurali canoniche commentate*, a cura di M. del Pozzo, J. Llobell, J. Miñambres, Roma 2013, s. 640; E. Gómez Martín, *El delito...*, dz. cyt., s. 190; P. Majer, *Prawnokanoniczna ochrona dziecka przed nadużyciami seksualnymi*, w: *Prawa dziecka: perspektywa Kościoła*, red. P. Kroczek, Kraków 2015, s. 110; M. Mosconi, *Komentarz do kan. 1395*, w: *Codice di Diritto Canonico commentato*, red. Redazione di „Quaderni di diritto ecclesiale”, Milano 2009, s. 1106; C. Papale, *I delitti contro la morale...*, dz. cyt., s. 31; Z. Suchecki, *La tutela penale dei minori presso la Congregazione per la Dottrina della Fede riguardo ai delicta graviora*, „Apollinaris” 79 (2006), s. 723.

46 Por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 149.

istniejących osób o tych cechach⁴⁷. Tak określone znamię przedmiotu wykonawczego przestępstwa nie odpowiada przede wszystkim standardom międzynarodowym⁴⁸. Ponadto jest zbyt wąskie, jeśli chodzi o porównanie z polskim prawem karnym⁴⁹. W końcu nie odpowiada wymogom teologii moralnej, która stawia wysoko poprzeczkę, bo chodzi o każdy grzech ciężki w tej materii. Ustawodawca kościelny zatem – jak dotąd – nie potrafił wyciągnąć wszystkich konsekwencji prawnych z założeń teologicznych swojego porządku prawnego⁵⁰.

Znamię „nabywania lub przechowywania, lub rozpowszechniania” (*comparatio vel detentio vel divulgatio*) obrazów pornografii dziecięcej również pozostawia wiele do życzenia i nie jest zgodne z założeniami teologicznymi porządku kanonicznego. Nie obejmuje bowiem każdego „uzyskania dostępu” czy też „pozyskania” pornografii dziecięcej, jak z kolei stanowią konwencje międzynarodowe i polskie prawo karne⁵¹. Nie dotyczy też uczestniczenia w prezentacji takiego materiału pornograficznego (np. przez wideokonferencję lub *skype’a*), choć polskie prawo karne wyraźnie penalizuje tego typu zachowania⁵².

Te braki ustawodawstwa kościelnego nie powinny jednak powodować „zawału” sprawiedliwości kościelnej. W porządku kanonicznym istnieje bowiem ogólna klauzula penalizująca – w kan. 1399 CIC. Zgodnie z nią każde zewnętrzne naruszenie prawa Bożego lub kanonicznego, choćby nie było stypizowane w ustawach kościelnych,

47 Zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii...*, dz. cyt., s. 116–117, 120–122.

48 Por. Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 728), art. 9 ust. 2 lit. b i c; decyzja ramowa Rady Unii Europejskiej 2004/68/Wsisw z dnia 22 grudnia 2003 r. dotycząca zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci i pornografii dziecięcej (Dz. Urz. UE L 013 z 20.01.2004, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004F0068:PL:HTML> [19.12.2016]), art. 1 lit. b pkt (i) i (iii); Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzona w Lanzarote dnia 25 października 2007 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 608), art. 20 ust. 2 i 3; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej (Dz. Urz. UE L 335 z 17.12.2011, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093&from=PL> [23.12.2016]), art. 2 lit. c.

49 Zob. art. 202 § 4b k.k.

50 Por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej...*, dz. cyt., s. 121–122.

51 Zob. art. 202 § 4a k.k.; Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r., art. 9 ust. 1 lit. d; por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej...*, s. 127–128.

52 Por. art. 202 § 4c k.k.; zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej...*, dz. cyt., s. 128–129.

może się spotkać z reakcją prawnokarną, jeżeli domaga się tego szczególnie ciężkość przekroczenia, zapobieżenia zgorszeniom czy ich naprawienia. Kościół przecież może zawsze korzystać ze swego prawa karania wiernych (por. kan. 1311 CIC) i prowadzenia ich do zbawienia tam, gdzie w grę wchodzi grzech (*ratione peccati* – kan. 1401 n. 2 CIC).

2.1.3. *Postulat jednego przepisu opisującego przestępstwo przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełniane z małoletnim lub na jego szkodę*

Nie zmienia to faktu, że poważnym wyzwaniem jest dla ustawodawcy kościelnego poprawne opisanie czynów przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełnionych z małoletnim lub na jego szkodę. W tradycji kanonicznej przestępstwo pornografii dziecięcej było traktowane zawsze – zgodnie z założeniami teologicznymi – jako poważne wykroczenie przeciwko VI przykazaniu Dekalogu⁵³ i zakazywane w jednym przepisie, włącznie z pseudopornografią wirtualną czy nawet tekstową⁵⁴. Dlatego w tym miejscu należy powtórzyć postulat *de lege ferenda* objęcia przez art. 6 § 1 n. 1 SST/2010 także n. 2, rezygnując z wyraźnej regulacji pornografii dziecięcej⁵⁵. W ten sposób powrócono by do istoty teologicznej tego okropnego grzechu, przyjmując jego szerokie ujęcie, tak pożądane w prawie karnym Kościoła.

2.2. **Znamię ofiary – w związku z wiekiem małoletniego i jego statusem w postępowaniu kanonicznokarnym**

2.2.1. *O wewnętrznej sprawiedliwości systemu – wyzwanie VI: rozróżnienie karygodności (antykościelności) poszczególnych przestępstw i zagrożenia karami wraz z poszerzeniem penalizacji pedopornografii*

Znamię ofiary jest określone bardzo szeroko w przestępstwie przeciwko VI przykazaniu Dekalogu z art. 6 § 1 n. 1 SST/2010. Ofiarą tego przestępstwa popełnionego przez duchownego może być bowiem „małoletni poniżej 18. roku życia” (*minor infra aetatem duodeviginti annorum*), a ponadto „osoba, która jest trwale

⁵³ Zob. M. L. Bartchak, *Child Pornography and the Grave Delict of an Offense Against the Sixth Commandment of the Decalogue Committed by a Cleric with a Minor*, „Periodica de re canonica” 99 (2011), s. 322–323, 379.

⁵⁴ Zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej...*, dz. cyt., s. 125.

⁵⁵ Por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej...*, dz. cyt., s. 125.

ograniczona w używaniu rozumu” (*persona quae imperfecto rationis usu habitu pollet*)⁵⁶.

Tak szeroko określone znamię ofiary co do zasady musi się spotkać z uznaniem. Odpowiada bowiem założeniom teologicznym porządku kanonicznego i wysoko stawianym wymaganiom moralnym wobec duchownych (i nie tylko) w Kościele. Niejednokrotnie wszak prawo karne kanoniczne jest surowsze niż ustawodawstwa państwowe w tym zakresie, a przy tym nie „cieniuje” ciężkości kanonicznej (karygodności) lub antykościelności czynu sprawcy ze względu na wiek ofiary⁵⁷.

Można mieć jednak wątpliwość, czy takie rozwiązanie jest wewnątrznie sprawiedliwe. Jest ono co prawda surowe i odpowiada aktualnym postulatam co do tzw. pedofilii w Kościele. Jednakże nie można twierdzić, że słuszne jest tak samo karać sprawcę, którego ofiarą jest 6-letnie dziecko, oraz sprawcę, który dopuścił się tego grzechu z 17-letnią dziewczyną, a przy tym wyglądającą na lat co najmniej dwadzieścia⁵⁸. Uwzględnienie przynajmniej częściowe tzw. chronofilii wydaje się bowiem słuszne i sprawiedliwe⁵⁹. Ustawodawca kościelny staje przed wyzwaniem paradoksalnie bardzo trudnym i być może niepopularnym – odróżnienia karygodności ze względu na wiek ofiary i (być może) sposób dokonania przestępstwa, zwłaszcza przez zgwałcenie, publicznie czy podstępem (por. kan. 1395 § 2 CIC).

Przynajmniej na poziomie ustawodawstwa Kościoła lokalnego (za przykładem Konferencji Episkopatu Filipin⁶⁰) należy rozróżnić pedofilię w ścisłym tego słowa znaczeniu (małoletni przed pokwitaniem – do 13. roku życia) od przypadków hebefilii (małoletni we wczesnym okresie dojrzewania, czyli 11–14 lat) i efebofilii (małoletni w późnym okresie dojrzewania, czyli po ok. 15. roku życia). Należy też – inaczej niż episkopat filipiński – zróżnicować zagrożenie karami kanonicznymi⁶¹.

⁵⁶ Krytycznie o znamienu „trwale” (*habitu*) z postulatam zrezygnowania z niego zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 158–161.

⁵⁷ Tak natomiast przykładowo co do pewnych czynów z małoletnimi poniżej 15. roku życia zob. art. 200 i art. 200a k.k.

⁵⁸ Por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 157–158.

⁵⁹ Bliżej na ten temat z medycznego punktu widzenia zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 154–155.

⁶⁰ Por. Catholic Bishops' Conference of the Philippines, Pastoral Guidelines on Sexual Abuses and Misconduct by the Clergy, 1.09.2003, http://www.cbcponline.net/v3/documents/2000s/2003-SEXUAL_ABUSES_AND_MISCONDUCT.htm (6.11.2016), § 12 ust. B.

⁶¹ Zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 152, 157–158 z przyp. 71.

Dopiero takie rozwiązanie odpowiadałoby wymogom sprawiedliwości wewnętrznej i słuszności kanonicznej.

Te surowe rozwiązania co do nieróżnicowanego wieku ofiary w art. 6 § 1 n. 1 SST/2010 zderzają się z łagodną regulacją pornografii dziecięcej. W art. 6 § 1 n. 2 SST/2010 bowiem ustawodawca kościelny uznał, że chodzi o obrazy pornograficzne nie wszystkich małoletnich, lecz tylko „poniżej 14 lat życia” (*minorum infra aetatem quattuordecim annorum*). Tej ochrony kanonicznokarnej nie rozszerzają też znowelizowane w 2017 roku wytyczne KEP⁶².

Tymczasem, dla porównania, w prawie międzynarodowym⁶³ i w polskim prawie karnym⁶⁴ jest to każdy małoletni do 18. roku życia. Tę regulację kanoniczną – zupełnie niezrozumiałą, jeśli chodzi o motyw⁶⁵ – należy poddać krytyce i wyzwaniem dla prawa kanonicznego jest dostosowanie się do powszechnie przyjętych standardów w tym zakresie⁶⁶. Papież Franciszek zapowiedział już zmianę, nie precyzując jednak, do jakiego wieku nastąpi podniesienie ochrony kanonicznokarnej małoletnich⁶⁷.

2.2.2. O spójność systemu: zapowiedź uzgodnienia wieku ofiary z małżeńską przeszkodą wieku

Kolejnym wyzwaniem dla prawa kanonicznego jest jego spójność systemowa. Kanoniczne prawo karne bowiem obejmuje ochroną każdego małoletniego (do 18. roku życia zgodnie z kan. 97 § 1 CIC), jeśli chodzi o przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu. Natomiast w kanonicznym prawie małżeńskim dopuszcza się ważne małżeństwa nawet z małoletnimi kobietami po ukończeniu 14. roku

62 Błędnie wskazano w tych wytycznych KEP z 2017 r., że w przestępstwie z art. 202 § 3-4c k.k. chodzi o małoletnich do lat 15. Por. wytyczne KEP z 2017 r., akapit „Natomiast...”.

63 Por. powoływane wyżej decyzja ramowa Rady Unii Europejskiej z 22.12.2003 r., art. 1 lit. a; dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z 13.12.2011; Konwencja z Lanzarote z 25.10.2007. Zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej...*, dz. cyt., s. 118–119.

64 Zob. art. 202 § 4a–4c k.k. Podobnie stanowi się w ustawodawstwach karnych innych państw. Por. V. G. Dhas, *Modifiche introdotte nelle norme riguardanti i „graviora delicta”, „Apollinaris” 84 (2011)*, s. 365.

65 Chociaż inaczej, niesłusznie, zob. D. Milani, *Delicta reservata seu delicta graviora: la disciplina dei crimini rimessi alla competenza della Congregazione per la Dottrina della Fede*, „Stato, Chiesa e pluralismo confessionale. Rivista telematica” (2013) nr 32, s. 17 (www.statoe_chiesa.it).

66 Por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej...*, dz. cyt., s. 119–120.

67 Zob. Francesco PP., *Discorso Nel rendere grazie...*, n. 7 *in fine*: „Mówiono wówczas o osobach poniżej czternastego roku życia. Obecnie uważamy, że musimy podnieść tę granicę wiekową, aby poszerzyć ochronę małoletnich i podkreślić powagę takich faktów”.

życia (por. kan. 1083 § 1 CIC), uznając takie osoby małoletnie za dojrzałe do podjęcia czynności seksualnych (por. kan. 1096 CIC).

Oczywiście, należy wziąć pod uwagę wymiar powszechny Kościoła katolickiego i jego działanie także w innych kulturach, zwłaszcza w Afryce, gdzie wiek zawierania małżeństw jest bardzo niski. Jednakże ta swego rodzaju niespójność systemu kanonicznego nie może zostać niezauważona, zwłaszcza że obecnie chodzi o dobro dzieci i młodzieży, a nie o ochronę innych dóbr prawnych. W prawie kanonicznym – czy to karnym, czy małżeńskim – chodzi zawsze o dobro dzieci i młodzieży. Każda norma kanonicznoprawna powinna tę wartość całego porządku kanonicznego uwzględniać.

Dlatego papież Franciszek zapowiedział interwencję ustawodawczą w tym zakresie, chcąc podniesienia wieku małżeństwa kanonicznego do 16 lat⁶⁸.

2.2.3. O prawa ofiary w postępowaniu kanonicznokarnym – wyzwanie VII: status strony

W obecnym stanie prawnym pokrzywdzony przestępstwem, czyli małoletnia ofiara, nie ma statusu strony, lecz jest świadkiem w całym postępowaniu kanonicznokarnym⁶⁹. Chodzi bowiem o postępowanie publiczne⁷⁰. Pokrzywdzony – jako poszkodowany czynem sprawcy – może ewentualnie domagać się odszkodowania i jako strona z tego tytułu – zaspokojenia swoich roszczeń. Nie dochodzi jednakże swoich praw w postępowaniu karnym, lecz w szczególnym postępowaniu o naprawienie szkód z kan. 1729–1731 CIC⁷¹.

Taki status ofiary pokrzywdzonej przestępstwem w postępowaniu karnokanonicznym jest nie do pogodzenia z oczekiwaniami Ludu Bożego i z jego poczuciem sprawiedliwości. W państwowym procesie karnym bowiem może ona się ubiegać

68 Zob. Francesco PP., *Punti di riflessione*, 21.02.2019, n. 12, http://www.vatican.va/resources/resources_puntidiriflessione-protezioneminori_20190221_it.html (13.03.2019); wersja polska: <https://www.deon.pl/religia/kosciol-i-swiat/z-zycia-kosciola/art,37386,21-punktow-papieza-franciszka.html> (22.02.2019).

69 Trudno jest także wskazać na pokrzywdzonego jako interwenienta ubocznego w sprawie, który pomaga stronie oskarżycielskiej w postępowaniu (por. kan. 1596 CIC); por. F. Ramos, P. Skonieczny, *Diritto processuale canonico*, t. 2/1, Romae 2014, s. 167–173.

70 Por. K. Lüdicke, *Komentarz do kan. 1476, 1721*, w: R. Althaus, K. Lüdicke, *Der kirchliche Strafprozess nach dem Codex Iuris Canonici und Nebengesetzen. Normen und Kommentar*, Essen 2011, *Der gerichtliches Strafprozess* 111–112, nb. 2.

71 Zob. C. Papale, *Il processo...*, dz. cyt., s. 160–161.

o status strony, tj. oskarżyciela posiłkowego (por. art. 53–58 k.p.k.)⁷². Wytyczne KEP problem w ogóle pomijają. Wydaje się zaś, że dla dobra postępowania i dla należytego zagwarantowania praw ofiary przestępstwa warto wprowadzić do postępowania kanonicznokarnego instytucję oskarżyciela posiłkowego, znaną przecież świeckim postępowaniom karnym.

2.3. Przestępstwo *cum dolo* lub *turpe* – wyzwanie VIII: nieobecny zamiar ewentualny

2.3.1. Problem znamion podmiotowych w obowiązującym kanonicznym prawie karnym na tle przestępstw z art. 6 § 1 SST/2010

Kanoniczne prawo karne swoje fundamenty ma zakotwiczone w teologii moralnej, a zwłaszcza w nauce Kościoła o grzechu⁷³. Te przed założenia systemu wpływają również na teorię winy przyjętą w prawie karnym kanonicznym. Jest to klasyczna teoria psychologiczna. Zatem w prawie karnym Kościoła nie ma miejsca na pojęcie zamiaru ewentualnego, znanego współczesnemu prawu karnemu, a pochodzącego z teorii normatywnych winy. Zamiar ewentualny objęty jest w prawie karnym kanonicznym winą nieumyślną (*culpa*)⁷⁴. Uwaga ta obejmuje również zamiar *quasi*-ewentualny, który dotyczy tylko znamienia statycznego, zwykle odnosząc się do wieku ofiary omawianego przestępstwa.

Kanoniczne prawo karne jest w tym przypadku bardzo rygorystyczne w rozumieniu umyślnego działania sprawcy. Może być to tylko *dolus*, a zatem zamiar bezpośredni z pełną świadomością sprawcy co do desygnatów znamion przestępstwa i wolą ich zrealizowania. Jakakolwiek wątpliwość w tym zakresie oznacza niemożność przyjęcia zamiaru bezpośredniego u sprawcy.

Kwestia bardziej się komplikuje, jeżeli weźmie się pod uwagę fakt, że w obowiązującym prawie karnym Kościoła łacińskiego przestępstwo kanoniczne nie może być popełnione z winy nieumyślnej (*ex culpa*), jeżeli ustawa karna lub nakaz karny wyraźnie tak nie stanowi (por. kan. 1321 § 2 CIC *in fine*). Prawo karne Kościołów wschodnich nie zna zaś klauzuli nieumyślności, przewidując, że każde

⁷² Przepis art. 53 k.p.k. jasno stanowi o tym statusie strony: „W sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego pokrzywdzony może działać *jako strona* w charakterze oskarżyciela posiłkowego obok oskarżyciela publicznego lub zamiast niego” (kursywa – P. S.).

⁷³ Co do szczegółów zob. P. Skonieczny, *La compartecipazione nel delitto canonico: alla ricerca del concetto teorico*, Romae 2015, s. 216–223.

⁷⁴ Zob. A. D'Auria, *L'imputabilità nel diritto penale canonico*, Roma 1997, s. 126–128.

przestępstwo kanoniczne można popełnić także z winy nieumyślnej (*ex culpa*; por. kan. 1414 § 1 CCEO)⁷⁵.

Przestępstwa opisane w art. 6 § 1 n. 1 SST/2010 nie stanowią żadnych szczególnych znamion podmiotowych, a zatem stosuje się zasady ogólne⁷⁶. W prawie łacińskim można je popełnić tylko z zamiarem bezpośrednim (*ex dolo*), a w prawie wschodnim – także z winy nieumyślnej (*ex culpa*)⁷⁷.

Z kolei przestępstwo pornografii dziecięcej z art. 6 § 1 n. 2 SST/2010 ze swojej natury nie może być popełnione z winy nieumyślnej, gdyż tę nieumyślność wykluczają znamiona czasownikowe (nabywanie i rozpowszechnianie, ale już nie posiadanie)⁷⁸. Z drugiej zaś strony znamię „w celu lubieżnym” (*turpe*), skądinąd słusznie krytykowane⁷⁹, oznacza zamiar kierunkowy, co wyklucza przyjęcie możliwości jego popełnienia z winy nieumyślnej⁸⁰, także w prawie wschodnim.

To obecne rozwiązanie rodzi dwa poważne problemy i jednocześnie wyzwania, które aktualnie stoją przed kanonicznym prawem karnym.

2.3.2. Nieuzasadnione różnice między prawem karnym łacińskim i wschodnim – wewnętrzna niesprawiedliwość systemu

Przede wszystkim obecny stan prawny jest wewnętrznie niesprawiedliwy w odniesieniu do przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełnianego z małoletnim z art. 6 § 1 n. 1 SST/2010. Kwestia czysto formalna – przynależności do Kościoła *sui iuris*, łacińskiego czy któregoś z Kościołów wschodnich – decyduje, czy sprawca będzie podlegał odpowiedzialności karnej za to przestępstwo popełnione *ex culpa*⁸¹. Taka regulacja jest głęboko nieuzasadniona, a stąd – niesprawiedliwa. Domaga się pilnej interwencji ustawodawcy kościelnego, który powinien zharmozować w tym zakresie prawo karne Kościoła łacińskiego i Kościołów wschodnich.

⁷⁵ Por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 162–163.

⁷⁶ Zob. C. Papale, *I delitti contro la morale...*, dz. cyt., s. 33; P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 162.

⁷⁷ Por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 163.

⁷⁸ Zob. M. L. Bartchak, *Child Pornography...*, dz. cyt., s. 347–348; P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej...*, dz. cyt., s. 130–131 z przyp. 69.

⁷⁹ Co do tej krytyki por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej...*, dz. cyt., s. 133–135.

⁸⁰ Zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej...*, dz. cyt., s. 130–131.

⁸¹ Por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 163.

2.3.3. Konieczność poszerzenia penalizacji na działanie sprawcy „*ex culpa*”

Kolejny poważny problem polega na nieuwzględnieniu oczekiwania Ludu Bożego odnośnie do zakresu penalizacji czynów przeciwko małoletnim, biorąc pod uwagę stronę podmiotową przestępstw. Na przykładzie polskiego prawa karnego można wskazać na brak harmonii pomiędzy kościelnym i państwowym systemem ochrony prawnokarnej w Polsce. Czyn dokonany przez sprawcę z zamiarem ewentualnym będzie uznany przez sąd polski za dokonany umyślnie, a sam sprawca pociągnięty do odpowiedzialności karnej. Tymczasem w prawie karnym Kościoła łacińskiego uznaje się, że jest on dokonany nieumyślnie (*ex culpa*), a zatem nie będzie można uznać sprawcy za winnego popełnienia czynu zabronionego z art. 6 § 1 n. 1 SST/2010, a tylko ewentualnie z kan. 1399 CIC (*sic!*)⁸². Nie takie są oczekiwania wiernych. Niestety, wytyczne KEP z 2017 roku problemu nie dostrzegają i pomijają go milczeniem.

Z tych względów prawo karne Kościoła łacińskiego stoi przed poważnym wyzwaniem. Jest bowiem pilnie potrzebna interwencja ustawodawcy łacińskiego w kan. 1321 § 2, już zresztą przygotowana, wprowadzająca do prawa karnego łacińskiego ogólną klauzulę karalności czynów popełnionych z winy nieumyślnej⁸³.

3. Znamię legalne w art. 6 § 2 SST/2010 i inne kwestie karalności oraz problemy do rozważenia

3.1. Wyzwania stojące przed ustawodawcą kościelnym w kwestii znamienia legalnego

3.1.1. Kara nieokreślona „*ferendae sententiae*” – wyzwanie IX: wprowadzenie kary poprawczej „*latae sententiae*”

Przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełnione z małoletnimi lub na ich szkodę są w myśl art. 6 § 2 SST/2010 zagrożone karą obligatoryjną *ferendae sententiae*, ale nieokreśloną, przy czym z wyłączeniem zakazu z kan. 1349 CIC, stanowiącego, że w takim przypadku nie można wymierzać kar wiecznotrwałych (*poenae perpetuae*). Sprawca-duchowny tych przestępstw może być zatem wydalony ze stanu duchownego i pozbawiony urzędów kościelnych.

82 Zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 164.

83 Por. Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Schema...*, dz. cyt., s. 19, kan. 1321 § 2 *in fine*.

W praktyce jednak zgodnie z listem okólnym Kongregacji Nauki Wiary *Tra le importanti responsabilità* nakładanie sankcji jest dwustopniowe⁸⁴. Najpierw ogranicza się posługę publiczną duchownego, a dopiero potem wydana się go ze stanu duchownego⁸⁵. Co więcej, może nie dojść do wydalenia w sensie prawnokarnym, gdyż duchowny może poprosić o dyspensę od celibatu kościelnego. Wskutek reskryptu papieskiego utraci wówczas stan duchowny⁸⁶.

Tak zarysowany w skrócie obecny stan prawny co do sankcji karnej przewidzianej za przestępstwa z art. 6 SST/2010 budzi poważne zastrzeżenia.

Przede wszystkim prawo kanoniczne Kościoła łacińskiego zna kary, w które się popada mocą samego faktu (*latae sententiae*; por. kan. 1314 CIC, *pars secunda*). Ustawodawca kościelny stanowi te kary przy przestępstwach umyślnych, kiedy mogą wywołać poważniejsze zgorszenie, a sprawcy nie można inaczej pociągnąć do odpowiedzialności kanonicznokarnej lub jest to znacznie utrudnione (por. kan. 1318 CIC, *pars prima*). Te warunki spełniają przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełniane z małoletnimi; zwykle ich odkrycie dokonuje się po latach. Wyzwaniem dla prawa karnego łacińskiego jest wprowadzenie w tych przypadkach właśnie takiej kary *latae sententiae*. Co prawda, nie wydaje się słuszne, że powinno to mieć miejsce w każdym przypadku, ale zagrożenie taką karą pedofilii i hebefilii (czyli z małoletnimi do ok. 14. roku życia; w Polsce mogłoby to być do 15 lat) jest jak najbardziej zasadne. Podobnie należy podejść do pedopornografii. Przestępstwa te bowiem uderzają w misję Kościoła; zaburzają relację z Panem Bogiem samej ofiary⁸⁷. Natomiast poczucie bezkarności sprawcy jest tak wielkie, że reakcja kanonicznokarne w postaci kary *latae sententiae* jest jak najbardziej uzasadniona.

Z kolei należy pilnie rozważyć, czy Kościół nie powinien sięgnąć przy stanowieniu tych kar *latae sententiae* do swoich kar najdolegliwszych, czyli cenzur, które

⁸⁴ Por. Congregazione della Dottrina della Fede, Lettera Circolare *Tra le importanti responsabilità* per aiutare le Conferenze Episcopali nel preparare Linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici, 3.05.2011, AAS 103 (2011), s. 406-412, n. II, 5; przykład polski: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20110503_abuso-minori_pl.html (30.09.2016).

⁸⁵ Więcej zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 168-169; P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej...*, dz. cyt., s. 135-136.

⁸⁶ Zob. Ch. Scicluna, *Delicta Graviora. Ius Processuale*, w: *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D'Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 117; C. Dezzuto, *Le principali obiezioni...*, dz. cyt., s. 114-115; P. Skonieczny, *Dyspensa od celibatu kościelnego. Próba syntezy teoretycznej*, Kraków 2018, s. 91.

⁸⁷ Por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 170-171.

pozbawiają dostępu do sakramentów. Co prawda, polityka kryminalna Kościoła nakazuje stanowić cenzury z największym umiarem (*cum maxima moderatione*) i jedynie za cięższe przestępstwa (por. kan. 1318 CIC, *pars secunda*), ale przecież te przestępstwa do takich właśnie należą i dlatego są zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary⁸⁸. Z pewnością należy zastanowić się nad interdyktem (por. kan. 1332 CIC), a nawet ekskomuniką *latae sententiae* (por. kan. 1331 CIC)⁸⁹. Chociaż najcięższa kara nie była jak dotąd w historii prawa kanonicznego przewidziana za tego rodzaju przestępstwa, to jednak nastąpił rozwój nauki i większa jest w Kościele świadomość karygodności i antykościelności tego typu przestępstw, nie bez istotnego udziału – co trzeba podkreślić – prawa państwowego. Z tego powodu ustawodawca kościelny stoi przed poważnym wyzwaniem ustanowienia ekskomunikacji lub interdyktu *latae sententiae* za najcięższe przestępstwa (pytanie: jakie?) przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełnione z małoletnimi lub na ich szkodę.

3.1.2. *Dyspensa od celibatu kościelnego bez wymierzania kary kościelnej – wyzwanie X: zerwanie z dotychczasową praktyką ze względu na wewnętrzną sprawiedliwość systemu*

Należy krytycznie podejść do dotychczasowej praktyki udzielania dyspensy od celibatu kościelnego *in poenam* w najpoważniejszych sprawach karnych o *delicta graviora* w trybie art. 21 § 2 n. 2 SST/2010 (*casus gravissimi*)⁹⁰. Jeżeli dyspensa jest łaską, to udzielanie tej łaski sprawcy tak okropnego przestępstwa bez jego formalnego w Kościele osądzenia nie jest sprawiedliwe i budzi poważne wątpliwości, i moralne, i prawne. Do ważności dyspensy wymaga się przecież słusznej i racjonalnej przyczyny (por. kan. 91 CIC). Twierdzenie zaś, że nie chodzi w tym przypadku o wyświadczenie łaski, lecz o ochronę dobra Kościoła (*pro bono Ecclesiae*)⁹¹, jest nie do pogodzenia z zastosowaną instytucją i jej istotą (udzielenie łaski). Można jednak bronić tezy, że to *pro bono Ecclesiae* jest ową

⁸⁸ Zob. wyżej, 1.1.1.

⁸⁹ Tak właśnie wcześniej zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 171.

⁹⁰ Z podobnymi zastrzeżeniami co do dyspensy od celibatu kościelnego w tych przypadkach por. L. Navarro, *La dimissione dallo stato clericale in via amministrativa*, „Ius Ecclesiae” 24 (2012), s. 619. W praktyce bowiem Kongregacja Nauki Wiary proponuje oskarżonemu za pośrednictwem ordynariusza poproszenie o dyspensę od celibatu kościelnego i ewentualnie od ślubów zakonnych. Por. P. Skonieczny, *Dyspensa...*, dz. cyt., s. 91.

⁹¹ Zob. C. Dezzuto, *Le principali obiezioni...*, dz. cyt., s. 113–115.

słuszną i racjonalną przyczyną dyspensy w takich przypadkach. Mimo wszystko słusność takiego rozstrzygnięcia budzi opory co do sprawiedliwości wewnętrznej porządku kanonicznego. Pożądane jest bowiem, żeby sprawca został osądzony w Kościele i poniósł w nim karę, odpowiednią do stopnia karygodności (antykościelności) i zawinienia. Takie – jak można sądzić – są oczekiwania Ludu Bożego od ordynariuszy w Kościele.

Jak widać, przed ustawodawcą kościelnym stoi poważne wyzwanie odnośnie do treści normy sankcjonującej w przypadku wykorzystania seksualnego małoletnich. To wyzwanie dotyczy też praktyki Kościoła, bo przecież Lud Boży – jak się wydaje – oczekuje reakcji prawnokarnej w tych przypadkach (zastosowania kary), a nie jedynie reakcji dyscyplinarnej (udzielenia dyspensy *in poenam*). Jasność w tym zakresie nie tylko jest poprawniejsza teoretycznie, ale i moralnie czy ze sprawiedliwości.

3.1.3. Wydalenie z instytutu zakonnego – wyzwanie XI: obligatoryjność i charakter karny jako konsekwencje zasady „zero tolerancji”

Racje wewnętrznej sprawiedliwości czy też spójności systemu leżą u podstaw kolejnej uwagi krytycznej o charakterze *de lege ferenda*, tym razem co do osób konsekrowanych. Wiadomo, że promulgowany w 1983 roku kodeks łaciński nie nadąża za zmianami w rzeczywistości, w której przyszło działać Kościołowi. Przepis kan. 695 CIC nie stanowi bowiem, że popełnienie grzechu przeciwko VI przykazaniu Dekalogu z małoletnim powoduje wydalenie z instytutu życia konsekrowanego czy stowarzyszenia życia apostołskiego (por. kan. 729 i kan. 746 CIC). Owszem, może nastąpić obligatoryjne **wszczęcie** postępowania w tym przedmiocie, ale niekoniecznie zakończy się ono **wydaleniem** osoby konsekrowanej z instytutu⁹². Stan prawny odnośnie do przestępstwa pornografii dziecięcej jest jeszcze gorszy w tym zakresie, gdyż możliwe jest tylko wszczęcie postępowania fakultatywnego o wydalenie takiej osoby z instytutu zakonnego (por. kan. 696 CIC)⁹³.

Niezharmonizowanie przepisów o *delicta reservata* z prawem zakonnym jest oczywiste. Ustawodawca kościelny odnośnie do stanu zakonnego nie wyciągnął żadnych wniosków z faktu, że chodzi o *delicta graviora*, podobnie zresztą jak

92 Por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 169–170.

93 Zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej...*, dz. cyt., s. 136.

w przypadku stanu duchownego, o czym była mowa wyżej⁹⁴. Brak zmian aktualizujących w tym zakresie w prawie zakonnym jest aż nazbyt widoczny. Z punktu widzenia technicznoprawnego takie działanie ustawodawcy kościelnego należy poddać frontalnej krytyce.

O wiele poważniejsze jednak zastrzeżenia należy mieć wobec brzmienia kan. 695 CIC. Wydaje się bowiem, że zgodnie z zasadą „zero tolerancji”, którą wprowadził do kanonicznego prawa karnego św. Jan Paweł II⁹⁵, należy postulować obligatoryjne wydalenie z instytutu zakonnego w przypadku przestępstwa popełnionego przeciwko VI przykazaniu Dekalogu z małoletnimi do 14. (ewentualnie w Polsce do 15.) roku życia (pedofilia i hebefilia).

Wydaje się, że podobnie należy postąpić z regulacją sankcji dyscyplinarnych wobec osoby konsekrowanej popełniającej przestępstwo pedopornografii. W praktyce bowiem nie do przeprowadzenia będzie całe postępowanie z dwoma upomnieniami kanonicznymi w tych sprawach, czego wymaga kan. 697 CIC. Przestępstwo, o którym mowa, domaga się natychmiastowej reakcji także co do przynależności sprawcy do instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego. Od osoby, która składa ślub czystości i „stawszy się w Kościele wyraźnym znakiem, zapowiada niebieską chwałę” (kan. 573 § 1 CIC *in fine*), można wymagać więcej w tym zakresie. Należy zatem z założeń teologicznych wyciągnąć konsekwencje prawne, aby zapewnić spójność systemu. Takie jest oczekiwanie Ludu Bożego: osoba konsekrowana, pełniąc taka okropne przestępstwo, sprzeniewierzyła się swojemu powołaniu i powinna być wydalona ze stanu osób konsekrowanych.

Prawo zakonne stoi ponadto przed innymi poważnymi wyzwaniami, tym razem o znaczeniu dla całego systemu prawa kanonicznego. Kwestia dotyczy charakteru prawnego wydalenia z instytutu zakonnego. Wydalenie z instytutu zakonnego nie ma bowiem charakteru karnego⁹⁶, lecz dyscyplinarny. Jeżeli kara jest dolegliwością,

⁹⁴ Por. wyżej, 1.1.1.

⁹⁵ Z przemówienia św. Jana Pawła II do kardynałów ze Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej w dniu 23 kwietnia 2003 roku: „[...] w kapłaństwie i życiu zakonnym nie ma miejsca dla kogoś, kto mógłby wyrządzić krzywdę młodzieży” (Giovanni Paolo II, Discorso *Permettetemi ai partecipanti alla riunione interdicasteriale con i Cardinali degli Stati Uniti d'America*, 23.04.2003, http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/2002/april/documents/hf_jp-ii_spe_20020423_usa-cardinals.html [1.10.2016], n. 3,2). Ponadto por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 170.

⁹⁶ Inaczej zob. D. Borek, *Sextum Decalogi praeceptum...*, dz. cyt., s. 81–82. Krytyka tego poglądu por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 169, przyp. 105.

to wydalenie z instytutu zakonnego z pewnością taką dolegliwością jest. Kwestia ta została podjęta podczas dyskusji otwartej w ramach konsultacji reformy kanonicznego prawa karnego. Zajmując w niej głos, trzeba jasno wskazać, że wydalenie z instytutu zakonnego powinno być określone jako kara, a nie sankcja dyscyplinarna. Należałoby wówczas tę karę określić jako karę ekspiacyjną (por. kan. 1336 CIC).

Powstałyby wtedy pewne trudności proceduralne i konstytucyjne, gdyż postępowania karne prowadzą ordynariusze, a nie wyżsi przełożeni. Tymczasem tylko część wyższych przełożonych cieszy się władzą ordynariusza (w kleryckich instytutach zakonnych na prawie papieskim; por. kan. 134 § 1 CIC). Wszystkie zatem laickie instytuty zakonne (w praktyce żeńskie) powinny poprosić o delegację od ordynariusza miejsca w tych sprawach, współpracując w ten sposób w wykonywaniu władzy rządzenia (por. kan. 129 § 2 CIC). Prościej więc byłoby zrezygnować z wymogu ordynariusza w postępowaniach karnych, dopuszczając ich prowadzenie przez przełożonych wyższych, niebędących ordynariuszami. To rozwiązanie nie byłoby jednak dobre, bo jest wyraźnie sprzeczne z koncepcją władzy rządzenia w Kościele (kan. 129 § 1 CIC). Można w końcu – co wydaje się być lepsze – wprost uregulować tego typu przypadki, przewidując, że karę wydalenia z instytutu zakonnego może nakładać lub deklarować przełożony wyższy, zawsze z potwierdzeniem Stolicy Apostolskiej, jak to przewidują obecnie obowiązujące przepisy (por. kan. 700 CIC, a także kan. 694 § 3 CIC po zmianie dokonanej listem apostolskim motu proprio papieża Franciszka *Communis vita* z 19 marca 2019 roku⁹⁷).

3.2. Przedawnienie i jego derogowalność – wyzwanie XII: nieprzedawnialność przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary

Przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełniane z małoletnimi często są ujawniane po wielu latach. Kwestia przedawnienia kanonicznokarnego ma wówczas poważne znaczenie. Zgodnie z art. 7 § 1 SST/2010 termin przedawnienia wynosi wtedy 20 lat, a w przypadku przestępstw z art. 6 § 1 n. 1 SST/2010 bieg tego terminu zaczyna się po skończeniu przez ofiarę lat 18 (por. art. 7 § 2 SST/2010

⁹⁷ Franciscus PP., Litterae apostolicae motu proprio *Communis vita* quibus nonnullae Codicis Iuris Canonici normae mutantur, 19.03.2019, „L'Osservatore Romano” z 27.03.2019, s. 9.

in fine). Co więcej, w poszczególnych przypadkach Kongregacja Nauki Wiary może derogować przedawnienie w sprawie (por. art. 7 § 1 SST/2010 *in princ.*)⁹⁸.

Regulacja ta jest niedoskonała, zwłaszcza co do biegu terminu przedawnienia wobec osób trwale ograniczonych w używaniu rozumu i co do technicznoprawnie dziwnej i ryzykownej konstrukcji derogacji przedawnienia, a w końcu możliwych problemów o charakterze temporalnym (wybór ustawy względniejszej)⁹⁹. Jednakże nie ma sensu naprawianie jej błędów, lecz należy wprowadzić zasadę nieprzedawnialności omawianych przestępstw, znaną zresztą poprzedniemu kodeksowi z 1917 roku (por. kan. 1703 i kan. 1555 § 1 CIC/17). Postulat ten, wsparty tradycją kanoniczną, odpowiadałby poczuciu sprawiedliwości i oczekiwaniom Ludu Bożego.

3.3. Niektóre trudne problemy do rozważenia

3.3.1. Obowiązek denuncjacji przestępstw przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełnionych z małoletnimi lub na ich szkodę – obowiązek moralny czy kanonicznoprawny?

Ustawodawcy państwowi powszechnie wprowadzają do swoich kodeksów karnych obowiązek prawny denuncjacji niektórych, najpoważniejszych przestępstw popełnionych wobec małoletnich. W Polsce zmiany art. 240 k.k.¹⁰⁰ w tym zakresie weszły

⁹⁸ Dokładniejsze uwagi por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 172–173; P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej...*, dz. cyt., s. 136.

⁹⁹ Dokładniej o jej brakach zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu...*, dz. cyt., s. 172–173.

¹⁰⁰ Przepis ten brzmi (w interesującym tutaj zakresie, z uwagami w nawiasach kwadratowych – P. S.): Art. 240 § 1. Kto, mając wiarygodną wiadomość o karalnym przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu czynu zabronionego określonego w [...] art. 197 § 3 [zgwałcenie pedofilskie: małoletniego poniżej lat 15] lub 4 [zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem], art. 198 [seksualne wykorzystanie bezradności lub niepoczytalności innej osoby], art. 200 [obcowanie płciowe z osobą małoletnią lub doprowadzenie jej do poddania się czynnościom seksualnym], [...] nie zawiadamia niezwłocznie organu powołanego do ścigania przestępstw, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Nie popełnia przestępstwa określonego w § 1, kto zaniechał zawiadomienia, mając dostateczną podstawę do przypuszczenia, że wymieniony w § 1 organ wie o przygotowywanym, usiłowanym lub dokonanym czynie zabronionym; nie popełnia przestępstwa również ten, kto zapobiegł popełnieniu przygotowywanego lub usiłowanego czynu zabronionego określonego w § 1.

§ 2a. Nie podlega karze pokrzywdzony czynem wymienionym w § 1, który zaniechał zawiadomienia o tym czynie.

§ 3. Nie podlega karze, kto zaniechał zawiadomienia z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższym.

w życie dnia 13 lipca 2017 roku¹⁰¹, modyfikując dotychczasowy obowiązek społeczny na prawny. Obowiązek ten nie dotyczy jednak duchownego, który dowiedział się o przestępstwie podczas spowiedzi (por. art. 178 pkt 2 k.p.k.), ani samego pokrzywdzonego (por. art. 240 § 2a k.k.). Podobnie postąpił ustawodawca Państwa Watykańskiego w liście apostolskim motu proprio *La tutela dei minori* z dnia 26 marca 2019 roku¹⁰² oraz towarzyszącej mu ustawie nr CCXCVII z tego samego dnia¹⁰³.

Ustawodawca kościelny nakazuje uwzględniać owe regulacje państwowe w ustawodawstwach partykularnych poszczególnych Kościołów lokalnych¹⁰⁴. Dlatego w wytycznych KEP z 2017 roku wprowadzono odpowiednie zmiany¹⁰⁵.

Wobec takich partykularnych regulacji kościelnych oraz niemal powszechnego stanowiska w ustawodawstwach państwowych należy poważnie rozważyć, czy nie powinno się wprowadzić do powszechnego prawa karnego kanonicznego obowiązku **prawnego** denuncjacji o przestępstwach przeciwko VI przykazaniu popełnianych przez duchownych z małoletnimi, zwłaszcza w przypadkach pedofilii *sensu stricto* lub hebefilii (do ok. 15. roku życia). Obowiązek ten ma bowiem obecnie charakter moralny, a nie prawny.

¹⁰¹ Por. ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2017 r. poz. 773).

¹⁰² Zob. Francesco PP., Lettera apostolica in forma di motu proprio *La tutela dei minori* sulla protezione dei minori e delle persone vulnerabili, 26.03.2019, „L'Osservatore Romano” z 30.03.2019, s. 6, http://w2.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190326_latutela-deiminori.html (29.03.2019), n. 2.

¹⁰³ Por. Francesco PP., Legge n. CCXCVII sulla protezione dei minori e delle persone vulnerabili, 26.03.2019, „L'Osservatore Romano” z 30.03.2019, s. 7, http://www.vatican.va/resources/resources_protezioneminori-legge297_20190326_it.html (29.03.2019), art. 3.

¹⁰⁴ „W szczególności, gdy chodzi o przepisy prawodawstwa cywilnego dotyczące zgłoszenia danych przestępstwa organowi władzy do tego powołanemu, nie naruszając tego, co odnosi się do sakramentalnego *foro interno* (forum wewnętrznego). Oczywiście jest, że ta współpraca nie dotyczy tylko przypadków nadużyć popełnionych przez duchownych, ale także tych przypadków nadużyć, w których mają udział osoby konsekrowane czy świecy działający w kościelnych strukturach” [Congregazione della Dottrina della Fede, Lettera Circolare *Tra le importanti responsabilità* per aiutare le Conferenze Episcopali nel preparare Linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici, 3.05.2011, AAS 103 (2011), s. 406–412; przekład polski: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20110503_abuso-minori_pl.html (30.09.2016), n. 1, lit. e]; „[...] wytyczne winny uwzględniać ustawodawstwo cywilne danego kraju, w szczególności te, odnoszące się do ewentualnego obowiązku powiadomienia władz świeckich o domniemanym przestępstwie [...]” (tamże, n. III, lit. g).

¹⁰⁵ Por. n. 4, 16, 17 wytycznych KEP z 2017 roku, a ponadto art. 1a i art. 5 aneksu nr 2 tychże wytycznych.

Taką regulację tymczasem, nakładającą pewien obowiązek prawny denuncjacji, znało prawo karne Kościoła. Przepis kan. 904 CIC/17 nakładał bowiem taki obowiązek doniesienia o przestępstwie solicytacji w ciągu miesiąca, o czym spowiednik miał obowiązek pouczyć penitenta i nałożyć na niego wyraźnie ten obowiązek¹⁰⁶. Obowiązek taki rozciągał się również na osobę małoletnią¹⁰⁷. Niewypełnienie tego obowiązku o charakterze prawnym pociągało za sobą popadnięcie w karę ekskomuniki *latae sententiae*. W konsekwencji niemożliwe było uzyskanie rozgrzeszenia, dopóki nie wypełniło się tego obowiązku (por. kan. 2368 § 2 CIC/17)¹⁰⁸.

Dokładnie taki sam model – z teoretycznoprawnego punktu widzenia – stosują obecnie ustawodawcy świeccy w swoich kodeksach karnych, jak choćby polski w art. 240 k.k. Kościół zaś zna to rozwiązanie w swojej tradycji kanonicznej i powinien poważnie rozważyć, czy biorąc pod uwagę ciężkość przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełnianego z małoletnimi, zwłaszcza najmłodszymi, do niego nie powrócić.

3.3.2. Problem fałszywych oskarżeń – regulacja na wzór przestępstwa z kan. 1390 § 1 w związku z kan. 982 CIC?

Nawiązania do przestępstwa kanonicznego solicytacji na tym się nie kończą. Problem tzw. pedofilii wiąże się bowiem z fałszywymi oskarżeniami pod adresem duchownych, często w celu zdobycia odszkodowania. Nie jest to tylko teoretyczne rozważanie; przypadki niesprawiedliwych wyroków są bowiem możliwe także w tych sprawach, a może przede wszystkim w nich, gdyż często bywa to sprawa „jeden na jeden” czy „słowo przeciwko słowu”. W przypadku przestępstwa solicytacji, w którym jednak oskarżony spowiednik nie może się bronić, będąc związany tajemnicą spowiedzi – jest chroniony odrębnym przestępstwem z kan. 1390 § 1 CIC. Za fałszywe doniesienie przełożonemu kościelnemu o przestępstwie solicytacji spowiednika grozi bowiem interdykt *latae sententiae*, a duchownemu – ponadto *suspensa latae sententiae*¹⁰⁹.

Z punktu widzenia obowiązującego prawa kanonicznego osobę, która fałszywie oskarża duchownego o przestępstwo przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełnione z małoletnimi lub na ich szkodę, można tylko ukarać sprawiedliwymi karami

¹⁰⁶ Zob. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, red. J. Baron, W. Stawinoga, t. 3, Opole 1958, s. 566–567, nb. 606,6c.

¹⁰⁷ Por. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 564, nb. 606,3.

¹⁰⁸ Zob. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 567, nb. 607.

¹⁰⁹ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne: część szczegółowa*, Warszawa 2003, s. 140–142.

ferendae sententiae, nie wyłączając cenzur (por. kan. 1390 § 2 CIC). Tymczasem ciężar takiego fałszywego oskarżenia jest tak wielki, że niejednokrotnie – dosłownie – niszczy życie oskarżonego niesprawiedliwie duchownego, a nawet skłania go do decyzji desperackich, także targnięcia się na własne życie. Oskarżający fałszywie takiego duchownego o przestępstwa z art. 6 SST/2010 wyrządza mu zatem – podobnie jak przy fałszywym oskarżeniu o przestępstwo solicytacji – wielką szkodę¹¹⁰.

Biorąc pod uwagę te wspólne *rationes legis*, należy poważnie rozważyć podobną regulację kanonicznoprawną, jak w przypadku fałszywego doniesienia przełożonemu kościelnemu o przestępstwo solicytacji. Nie chodzi tylko o zagrożenie podobnymi karami *latae sententiae* w kan. 1390 § 1 CIC¹¹¹. Wydaje się, że trzeba zastosować w pełni również kan. 982 CIC, a więc także – ze sprawiedliwości¹¹² – uzależnić udzielenie rozgrzeszenia takiemu penitentowi-oskarżycielowi od odwołania fałszywego doniesienia i naprawienia szkód duchownemu.

3.3.3. Czy uzależnianie postępowań kanonicznokarnych od procesów karnych przed sądami świeckimi to właściwa droga?

Zdarza się, że w postępowaniu kanonicznokarnym uzależnia się wynik od odpowiedniego świeckiego procesu karnego przed organami ścigania i sądami państwowymi. List okólny Kongregacji Nauki Wiary *Tra le importanti responsabilità* z 3 maja 2011 roku postuluje przeciw uzwzględnienie ustawodawstwa państwowego i współpracę z władzami świeckimi¹¹³. Ustawodawca kościelny zaś w kan. 1344 n. 2 CIC umożliwia odstępnie od wymierzenia kary kanonicznej, jej złagodzenie, a nawet zastąpienie kary pokutą (nieznane germańskiej tradycji prawnej zastosowanie sankcji zastępującej karę), jeżeli sprawca przestępstwa został już przez władzę świecką wystarczająco ukarany lub przewiduje się, że będzie ukarany.

Nic więc dziwnego, że w tym kierunku podążają odnowione wytyczne KEP z 2017 roku. Nakazują one uwzględnienie toczącego się w danej sprawie postępowania przed organami państwowymi (por. n. 5). Przełożony kościelny zaś – w duchu powołanego kan. 1344 n. 2 CIC – ma „obowiązek zapoznania się z rozstrzygnięciami

¹¹⁰ Zob. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne...*, dz. cyt., s. 141–142.

¹¹¹ Można to osiągnąć technicznie przez – na przykład – odesłanie w tym przepisie także do art. 6 SST/2010, zaraz po odesłaniu do kan. 1387.

¹¹² Zob. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne...*, dz. cyt., s. 142.

¹¹³ Por. Congregazione della Dottrina della Fede, *Lettera Circolare Tra le importanti responsabilità...*, *principium in fine*, n. 1 lit. e.

organów państwowych i uwzględnić (*sic!*) je w swoich decyzjach” (n. 15)¹¹⁴. O przypadkach zatrzymania, zastosowania aresztu tymczasowego lub środka zapobiegawczego przez władze państwowe wobec duchownego za zarzucane mu przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (art. 197–204 k.k.) należy powiadomić sekretarza generalnego Konferencji Episkopatu Polski (por. art. 9 aneksu nr 2 wytycznych KEP z 2017 r.).

Jednakże te same wytyczne KEP z 2017 r. wskazują na niezależny tryb świeckiego procesu karnego i postępowania kanonicznokarnego (por. n. 13). Dlatego osoba skarżąca powinna być powiadomiona, że postępowanie kanonicznokarne w tej sprawie ma „charakter wewnętrzkościelny” (por. art. 5 ust. 2 pkt 3 aneksu nr 2 wytycznych KEP z 2017 r.).

Należy podkreślić, że postępowanie kanonicznokarne i świecki proces karny są różnymi postępowaniami i powinny toczyć się swoim trybem, niezależnie od siebie. Mogą bowiem doprowadzić do różnych rezultatów. Uzależnianie wyniku postępowania kanonicznokarnego od procesu karnego przed organami państwowymi jest drogą prowadzącą donikąd¹¹⁵. Z założenia bowiem postępowanie kanonicznokarne może zakończyć się uniewinnieniem sprawcy, ale jednocześnie inną reakcją dyscyplinarną (por. kan. 1348 CIC). Ordynariusz sprawcy może bowiem mieć pewność moralną, że nie popełnił on przestępstwa z art. 6 SST/2010, ale dopuścił się innego wykroczenia *contra sextum*, na które powinien zareagować dyscyplinarnie.

Drogi obydwu postępowań – kanonicznego i świeckiego – mogą się rozjechać, kiedy dojdzie do zebrania innych dowodów i innej ich oceny. Przed duchownymi bowiem, prowadzącymi postępowanie kanoniczne, wierni mogą inaczej zeznawać niż przed państwowymi organami ścigania. To może prowadzić do odmiennych wyników tych postępowań¹¹⁶. Może więc mieć miejsce taka sytuacja, że sprawca będzie

¹¹⁴ O jaki obowiązek chodzi, nie bardzo wiadomo; chyba o obowiązek procesowy, a ewentualne jego niewypełnienie mogłoby spowodować podstawę do złożenia apelacji czy rekursu.

¹¹⁵ Należy zauważyć, że opieszałość ordynariuszy co do wszczęcia postępowania kanonicznokarnego jest skwapliwie wykorzystywana w zarzutach procesowych przed sądami państwowymi w sprawach o odszkodowanie, jak zwłaszcza w słynnej już sprawie przeciwko Towarzystwu Chrystusowemu przed Sądem Apelacyjnym w Poznaniu. Por. wyrok tegoż Sądu z dnia 2.10.2018 r., sygn. akt IACA 539/18, publ. <https://www.saos.org.pl/judgments/364100> (3.04.2019), s. 20, pkt aa.

¹¹⁶ Są tego świadomi prowadzący postępowania przygotowawcze według prawa państwowego, skoro mają miejsce przypadki żądania wydania akt sprawy kanonicznej, jak w postanowieniu prokuratora Prokuratury Rejonowej Łódź-Polesie z dnia 7.09.2017 r. w sprawie PR 1 Ds 1196.2017. Słusznie Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi w postanowieniu z dnia 21.12.2017 r., sygn. akt VI Kp 471/17, stwierdził, że akta te są własnością Stolicy Apostolskiej, a prawo międzynarodowe, zwłaszcza Konkordat,

uniewinniony przez sąd państwowy, a uznany za winnego i poniesie odpowiednią karę w postępowaniu kanonicznym.

W końcu kara wymierzona przez sąd świecki nie wyłącza kompetencji władzy kościelnej. Powoływany już przepis kan. 1344 n. 2 CIC stanowi bowiem wyrażenie o „wystarczającym” (*satis*) ukaraniu sprawcy zgodnie z zasadami słuszności i proporcjonalności kary¹¹⁷. Ponieważ chodzi o kary o zupełnie innym charakterze (w porządku doczesnym, jak np. kary izolacyjne czy pieniężne, a nie o charakterze duchowym, jak w prawie kanonicznym), może się zdarzyć ukaranie przestępstw *mixti fori*, jakimi są przestępstwa *contra mores* z art. 6 SST/2010, najpierw karami świeckimi na *forum civile*, a następnie również karami kanonicznymi na *forum canonicum*. Świecka kara pozbawienia wolności nie wyklucza sensowności kar kanonicznych, zwłaszcza wydalenia ze stanu duchownego czy cenzur.

Nauczanie papieskie – zamiast zakończenia

Kościół wiele uczynił, ażeby zdławić plagę grzechu przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełnionego z małoletnimi lub na ich szkodę. Trzeba jednak przypomnieć, ciągle aktualne, nauczanie papieskie Benedykta XVI¹¹⁸: „Należy bezwzględnie działać, by rozwiązać te problemy, które spowodowały tak tragiczne następstwa w życiu ofiar nadużyć i ich rodzin, a także przysłoniły światło Ewangelii takim mrokiem, jakiego nie znały nawet wieki prześladowań” (n. 4,2 *in fine*). „W przewyciężaniu obecnego kryzysu środki zapewniające sprawiedliwe traktowanie poszczególnych przestępstw mają istotne znaczenie, ale one same nie wystarczą: potrzebna jest nowa wizja, która natchnie obecne oraz przyszłe pokolenia do czerpania z daru naszej wspólnej wiary. Idąc drogą wskazaną przez Ewangelię, zachowując przykazania, tak kształtując swoje życie, by coraz bardziej upodabniało się do osoby

chronią wolność i autonomię sądownictwa kościelnego w tym zakresie. Można dodać, że przynależenie tych akt do Stolicy Apostolskiej wynika z przyjęcia koncepcji *delicta reservata* odnośnie do przestępstw z art. 6 SST/2010 (*arg. ex art. 26 § 1 SST/2010*). Nie ma natomiast znaczenia dla przyjęcia tej koncepcji sekret papieski (por. art. 30 § 1 SST/2010).

¹¹⁷ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 268.

¹¹⁸ Benedict XVI, Pastoral letter *Dear Brothers and Sisters of the Church in Ireland to the Catholics of Ireland*, 19.03.2010, AAS 102 (2010), s. 209–220; przekład polski: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/letters/2010/documents/hf_ben-xvi_let_20100319_church-ireland.html (3.04.2019).

Jezusa Chrystusa, doznacie głębokiej odnowy, której dzisiaj tak pilnie potrzeba. Zachęcam was wszystkich do wytrwania na tej drodze” (n. 12 *in fine*).

SUMMARY

The Sin against the Sixth Commandment of the Decalogue with minors – a current challenge for Penal Canon Law. Some observations *de lege ferenda* in connection with the summit meeting in the Vatican from 21 to 24 February 2019

The author analyzes the binding canon law in relation to the offenses against the Sixth Commandment of the Decalogue with minors or to the detriment of minors (article 6 of the SST/2010). He points out the problems with the application of these provisions. Then he proposes some changes in Penal Canon Law in this area.

Keywords: paedophilia, delicts against the Sixth Commandment of the Decalogue, *delicta graviora*, 2010 *Sacramentorum sanctitatis tutela*, art. 6 SST/2010

Grzech przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełniony z małoletnimi – aktualne wyzwanie kanonicznego prawa karnego. Uwagi *de lege ferenda* w związku ze spotkaniem na szczycie w Watykanie w dniach 21–24 lutego 2019 roku

Autor dokonuje analizy obowiązującego prawa kanonicznego w odniesieniu do przestępstw przeciwko VI przykazaniu Dekalogu z małoletnimi lub na szkodę małoletnich (art. 6 SST/2010). Wskazuje na problemy, które rodzą te przepisy. Następnie postuluje szereg zmian w kanonicznym prawie karnym w tym zakresie.

Słowa kluczowe: pedofilia, przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, *delicta graviora*, *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2010 r., art. 6 SST/2010

BIBLIOGRAFIA

Źródła (w porządku chronologicznym)*Kościelne*

POWSZECHNE

1. *Codex Iuris Canonici*, Pii X P.M. iussu digestus, Benedicti P. XV auctoritate promulgatus, 27.05.1917, „Acta Apostolicae Sedis” 9 (1917/11), s. 1–521.
2. *Codex Iuris Canonici*, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983/11), s. III–XXX; 1–317. Przekład polski: *Kodeks prawa kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984.
3. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 18.10.1990, „Acta Apostolicae Sedis” 82 (1990), s. 1045–1364. Przekład polski: *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich*, tłumaczenie L. Adamowicz, M. Dyjakowska, Lublin 2002.
4. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994.
5. Giovanni Paolo II, *Discorso Permettetemi ai partecipanti alla riunione interdicasteriale con i Cardinali degli Stati Uniti d’America*, 23.04.2003, http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/2002/april/documents/hf_jp-ii_spe_20020423_usa-cardinals.html (1.10.2016).
6. Benedict XVI, *Pastoral letter Dear Brothers and Sisters of the Church in Ireland to the Catholics of Ireland*, 19.03.2010, „Acta Apostolicae Sedis” 102 (2010), s. 209–220; przekład polski: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/letters/2010/documents/hf_ben-xvi_let_20100319_church-ireland.html (3.04.2019).
7. *Congregatio pro Doctrina Fidei*, *Normae de gravioribus delictis*, 21.05.2010, „Acta Apostolicae Sedis” 102 (2010), s. 419–434; przekład polski w: „L’Osservatore Romano” wydanie polskie 10 (2010), s. 53–56, ponadto: http://www.vatican.va/resources/resources_norme_pl.html (27.09.2016).
8. *Pontificium Consilium de Legum Textibus*, *Schema recognitionis Libri VI Codicis Iuris Canonici (Reservatum)*, Città del Vaticano 2011.
9. *Congregazione della Dottrina della Fede*, *Lettera Circolare Tra le importanti responsabilità per aiutare le Conferenze Episcopali nel preparare Linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici*, 3.05.2011, „Acta Apostolicae Sedis” 103 (2011), s. 406–412; przekład polski: <http://>

www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20100503_abuso-minori_pl.html (30.09.2016).

10. Francesco PP., Lettera *Se un membro soffre* al Popolo di Dio, 20.08.2018, http://w2.vatican.va/content/francesco/it/letters/2018/documents/papa-francesco_20180820_lettera-popolo-didio.html (9.03.2019); przekład polski: http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/letters/2018/documents/papa-francesco_20180820_lettera-popolo-didio.html (9.03.2019).

11. Francesco PP., Punti di riflessione, 21.02.2019, n. 12, http://www.vatican.va/resources/resources_puntidiriflessione-protezioneminori_20190221_it.html (13.03.2019); wersja polska: <https://www.deon.pl/religia/kosciol-i-swiat/z-zycia-kosciola/art,37386,21-punktow-papieza-franciszka.html> (22.02.2019).

12. Francesco PP., Discorso *Nel rendere grazie* al termine della concelebrazione eucaristica, 24.02.2019, http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2019/february/documents/papa-francesco_20190224_incontro-protezioneminori-chiusura.html (27.02.2019); przekład polski za: http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2019/february/documents/papa-francesco_20190224_incontro-protezioneminori-chiusura.html (27.02.2019).

13. Franciscus PP., Litterae apostolicae motu proprio *Communis vita* quibus nonnullae Codicis Iuris Canonici normae mutantur, 19.03.2019, „L'Osservatore Romano” 27.03.2019, s. 9.

PARTYKULARNE

1. Catholic Bishops' Conference of the Philippines, Pastoral Guidelines on Sexual Abuses and Misconduct by the Clergy, 1.09.2003, http://www.cbcponline.net/v3/documents/2000s/2003-SEXUAL_ABUSES_AND_MISCONDUCT.htm (6.11.2016).

2. Konferencja Episkopatu Polski, Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia, 7–8 października 2014 r., „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 2015 nr 27, s. 39–49. Wytyczne te zostały znowelizowane na mocy uchwały nr 5/376/2017 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 6 czerwca 2017 r.; tekst obowiązujący za: https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2017/07/KEP_wytyczne_z_aneksami.NOWELIZACJA.2017-1.pdf (2.02.2019).

3. Konferencja Episkopatu Polski, Komunikat z 382. Zebrania Plenarnego KEP w Warszawie, 14.03.2019, <https://ekai.pl/dokumenty/komunikat-z-382-zebrania-plenarnego-kep-w-warszawie-14-marca-2019/> (18.03.2019).

Prawa międzynarodowego

1. Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 728).
2. Decyzja ramowa Rady Unii Europejskiej 2004/68/Wsisw z dnia 22 grudnia 2003 r. dotycząca zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci i pornografii dziecięcej („Dziennik Urzędowy UE” L 013 z 20.01.2004 r., <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004F0068:PL:HTML> [19.12.2016]).
3. Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzona w Lanza-rote dnia 25 października 2007 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 608).
4. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej („Dziennik Urzędowy UE” L 335 z 17.12.2011 r.; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093&from=PL> [23.12.2016]).

Państwowe, w tym Państwa Watykańskiego

USTAWODAWSTWO

1. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1600, 2077).
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1987, 2399, z 2019 r. poz. 150).
3. Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2017 r., poz. 773).
4. Francesco PP., Lettera apostolica in forma di motu proprio *La tutela dei minori* sulla protezione dei minori e delle persone vulnerabili, 26.03.2019, „L'Osservatore Romano” z 30.03.2019, s. 6, http://w2.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190326_latutela-deiminori.html (29.03.2019).
5. Francesco PP., Legge n. CCXCVII sulla protezione dei minori e delle persone vulnerabili, 26.03.2019, „L'Osservatore Romano” z 30.03.2019, s. 7, http://www.vatican.va/resources/resources_protezioneminori-legge297_20190326_it.html (29.03.2019).

ORZECZNICTWO

1. Prokurator Prokuratury Rejonowej Łódź-Polesie, Postanowieniu z dnia 7.09.2017 r., sygn. akt PR 1 Ds 1196.2017.
2. Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi, Postanowienie z dnia 21.12.2017 r., sygn. akt VI Kp 471/17.
3. Sąd Apelacyjny w Poznaniu, Wyrok z dnia 2.10.2018 r., sygn. akt IACa 539/18, publ. <https://www.saos.org.pl/judgments/364100> (3.04.2019).

Literatura

1. Althaus R., Lüdicke K., *Der kirchliche Strafprozess nach dem Codex Iuris Canonici und Nebengesetzen. Normen und Kommentar*, Essen 2011.
2. Astigueta D.G., *La persona e i suoi diritti nelle norme sugli abusi sessuali*, „Periodica de re canonica” 93 (2004), s. 623–691.
3. *Attività della Santa Sede 2015*, Congregazione per la Dottrina della Fede, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/attivita-cfaith/rc_con_cfaith_20160201_attivita-2015_it.html (1.03.2019).
4. *Attività della Santa Sede 2016*, Congregazione per la Dottrina della Fede, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/attivita-cfaith/rc_con_cfaith_20170614_attivita-2016_it.html (1.03.2019).
5. *Attività della Santa Sede 2017*, Congregazione per la Dottrina della Fede, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/attivita-cfaith/rc_con_cfaith_20180614_attivita-2017_it.html (1.03.2019).
6. Aznar Gil F. R., *Los „graviora delicta” reservados a la Congregación para la Doctrina de la Fe. Texto modificado (2010)*, „Revista Española de Derecho Canónico” 68 (2011), s. 283–313.
7. Aznar Gil F. R., *El delito contra el sexto mandamiento del decálogo cometido por un clérigo con un menor de edad*, „Revista Español de Derecho Canónico” 70 (2013), s. 481–511.
8. Bączkiewicz F., *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, red. J. Baron, W. Stawinoga, t. 3, Opole 1958.
9. Bartchak M. L., *Child Pornography and the Grave Delict of an Offense Against the Sixth Commandment of the Decalogue Committed by a Cleric with a Minor*, „Periodica de re canonica” 99 (2011), s. 285–380.
10. Beal J. P., *The 1962 Instruction „Crimen sollicitationis”: Caught Red-Handed or Handed a Red Herring*, „Studia Canonica” 41 (2007), s. 199–236.

11. Bernal J., *Cuestiones canónicas sobre los delitos más graves contra el sexto mandamiento del Decálogo*, „Ius Canonicum” 54 (2014), s. 145–183.
12. Borek D., *Delicta graviora contra mores w Normach De delictis reservatis z 2010 roku*, „Prawo Kanoniczne” 57 (2014) nr 2, s. 53–69.
13. Borek D., *„Sextum Decalogi praeceptum” w kanonicznym prawie karnym aktualnie obowiązującym*, Tarnów 2015.
14. Borek D., *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary (normy materialne i proceduralne)*, Tarnów 2019.
15. Cafardi N. P., *Before Dallas – The Original Response of the American Bishops to the Clergy’s Sexual Abuse of Minors: An Historical Synopsis and Canonical Analysis*, Romae 2006.
16. Calabrese A., *Diritto Penale Canonico*, Città del Vaticano 2006.
17. *Codice di Diritto Canonico commentato*, a cura di Redazione di „Quaderni di diritto ecclesiale”, Milano 2009.
18. Cito D., *Las nuevas normas sobre los „delicta graviora”*, „Ius Canonicum” 50 (2010), s. 643–658.
19. Cito D., *Norme „de gravioribus delictis”*, w: *Norme procedurali canoniche commentate*, a cura di M. del Pozzo, J. Llobell, J. Miñambres, Roma 2013, s. 627–655.
20. D’Auria A., *L’imputabilità nel diritto penale canonico*, Roma 1997.
21. De Paolis V., *Il processo penale amministrativo*, w: *Il processo penale canonico*, a cura di Z. Suchecki, Città del Vaticano 2003, s. 215–234.
22. Dezutto C., *Le principali obiezioni alla prassi della Congregazione per la Dottrina della Fede nel trattamento dei delicta graviora ad essa riservati*, w: *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede: norme, prassi, obiezioni*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2015, s. 75–119.
23. Dhas V. G., *Modifiche introdotte nelle norme riguardanti i „graviora delicta”*, „Apollinaris” 84 (2011), s. 337–381.
24. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, *Ogólnopolska diagnoza skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci. Raport z badań*, Warszawa 2018, https://fdds.pl/wp-content/uploads/2018/12/Og%C3%B3lnopolska-diagnoza-skali-i-uwarunkowa%C5%84-krzywdzenia-dzieci_Wyniki-badania_2018.pdf (27.03.2019).
25. Gómez Martín E., *El delito contra el sexto mandamiento del Decálogo cometido por un religioso con un menor*, „Revista Español de Derecho Canónico” 69 (2012), s. 163–224.
26. Grabowski J. S., *Clerical Sexual Misconduct and Early Traditions Regarding the Sixth Commandment*, „The Jurist” 55 (1995), s. 527–591.

27. Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. Witolda Zdaniewicza, *Wykorzystanie seksualne osób małoletnich przez niektórych inkardynowanych do diecezji polskich duchownych oraz niektórych profesów wieczystych męskich zgromadzeń zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego w Polsce. Wyniki kwerendy*, Warszawa 2019, https://www.wiara.pl/files/19/03/14/574564_kYmo_opracowanie_final_zalaczniki.pdf (18.03.2019), s. 1–17.
28. Jenkins R. E., *On the Suitability of Establishing Clerical Sexual Abuse of Minors (c. 1395 § 2) as an Irregularity ex delicto to the Reception and Exercise of Orders*, „Periodica de re canonica” 94 (2005), s. 275–340.
29. Kimes P., *Considerazioni generali sulla riforma legislativa del motu proprio Sacramentorum Sanctitatis Tutela*, w: *I delicti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D’Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 11–28.
30. Komenda Główna Policji, *Statystyka*, <http://statystyka.policja.pl/> (24.02.2019).
31. Llobell J., *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, w: *Le sanzioni nella Chiesa. XXIII Incontro di Studio Abbazia di Maguzzano-Lonato (Brescia)*, 1–5 luglio 1996, Milano 1997, s. 237–278.
32. Lüdicke N., *Le violenze di preti su minori nel diritto canonico*, „Il Regno – Documenti” 55 (2010), s. 470–483.
33. Majer P., *Prawnokanoniczna ochrona dziecka przed nadużyciami seksualnymi*, w: *Prawa dziecka: perspektywa Kościoła*, red. P. Kroczyk, Kraków 2015, s. 99–134.
34. Milani D., *Delicta reservata seu delicta graviora: la disciplina dei crimini rimessi alla competenza della Congregazione per la Dottrina della Fede*, „Stato, Chiese e pluralismo confessionale. Rivista telematica” (2013) nr 32, s. 1–25; www.statoechiese.it.
35. Navarro L., *La dimissione dallo stato clericale in via amministrativa*, „Ius Ecclesiae” 24 (2012), s. 609–622.
36. Papale C., *Il processo penale canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico Libro VII, Parte IV*, Città del Vaticano 2007.
37. Papale C., *I delitti contro la morale*, w: *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D’Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 29–46.
38. *Il processo penale canonico*, a cura di Z. Suchecki, Città del Vaticano 2003.
39. Provost J. H., *Offenses Against the Sixth Commandment: Toward a Canonical Interpretation of Canon 1395*, „The Jurist” 55 (1995), s. 632–663.

40. Preciszewski M., *Zasada „zero tolerancji” wciąż aktualna*, <https://ekai.pl/zasada-zero-tolerancji-wciaz-aktualna/> (18.03.2019).
41. Ramos F., Skonieczny P., *Diritto processuale canonico*, Romae 2014.
42. Rees W., *Sexueller Missbrauch von Minderjährigen durch Kleriker. Anmerkungen aus kirchenrechtlicher Sicht*, „Archiv für katholischen Kirchenrecht” 172 (2003), s. 392–426.
43. Scicluna Ch., *Delicta Graviora. Ius Processuale*, w: *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D’Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 109–128.
44. Schmitz H., *Sexueller Mißbrauch durch Kleriker nach kanonischem Strafrecht*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 172 (2003), s. 380–391.
45. Skonieczny P., *La compartecipazione nel delitto canonico: alla ricerca del concetto teorico*, Romae 2015.
46. Skonieczny P., *Dyspensa od celibatu kościelnego. Próba syntezy teoretycznej*, Kraków 2018.
47. Skonieczny P., *Przestępstwa „contra mores” a misja Kościoła w sytuacji zgorzelenia*, „Symposium” 20 (2016) nr 2, s. 73–96.
48. Skonieczny P., *Przestępstwa przeciwko Najświętszej Eucharystii. Komentarz do art. 2 Norm Kongregacji Nauki Wiary „de gravioribus delictis” z 2001 r.*, „Prawo Kanoniczne” 54 (2011) nr 3–4, s. 247–285.
49. Skonieczny P., *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej. Komentarz do art. 6 § 1 n. 2 „Sacramentorum sanctitatis tutela” z 2010 r.*, „Prawo Kanoniczne” 60 (2017) nr 2, s. 109–138, DOI: 10.21697/pk.2017.60.2.06.
50. Skonieczny P., *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z małoletnim – uwagi „de lege lata” i „de lege ferenda”*, „Prawo Kanoniczne” 60 (2017) nr 1, s. 135–175, DOI: 10.21697/pk.2017.60.1.08.
51. Suchecki Z., *La tutela penale dei minori presso la Congregazione per la Dottrina della Fede riguaedo ai delicta graviora*, „Apollinaris” 79 (2006), s. 719–732.
52. Syryjczyk J., *Kanoniczne prawo karne: część szczególna*, Warszawa 2003.
53. Syryjczyk J., *Sankcje w Kościele: część ogólna, komentarz*, Warszawa 2008.
54. Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010.